

002

ΚΛΣ

ΣΤ2Α

1438

3. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ 3.

Π. Σ. ΔΕΛΤΑ

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ

ΑΘΗΝΑ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ "ΕΣΤΙΑ"

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ & Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1913

Τιμή 20 λ.

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΑ

ΓΡΑΜΜΕΝΑ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥΣ

Γνωρίζουμε όλοι μας ποιὰ μορφωτική δύναμη ἔχει σὲ ὅλους τοὺς πολιτισμένους λαοὺς τὸ βιβλίον καὶ πόσο ἄγνωστο καὶ ἀδιάβαστο μένει στὴν πατρίδα μας τὸ βιβλίον τὸ ἑλληνικό. Γιὰ γ' ἀγαπήσῃ ὁ λαὸς μας τὸ διάβασμα πρέπει νὰ νιώσουν τὰ ἑλληνόπουλα ἀπὸ μικρὰ τὴν ἀξία καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ βιβλίου, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι τὰ καλὰ βιβλία ἀπὸ τὰ χρησιμώτερα καὶ πιὸ ἀπαραίτητα πού ἔχομε σήμερα νὰ δώσωμε στὸ ἔθνος μας.

Γιὰ νὰ βοηθήσῃ ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὀμιλὸς τὸ μεγάλο αὐτὸ ἔργο ἀποφάσισε νὰ βγάλῃ μιὰ σειρὰ βιβλία γιὰ τὰ ἑλληνόπουλα.

Τὰ βιβλία αὐτὰ θὰ ἔχουν πάντα λογοτεχνικὴ ἀξία· γιατί μόνο οὕτως εἶναι ὁμορφο καὶ μὲ τέχνη γραμμένο μπορεῖ νὰ συγκινήσῃ τὸ παιδί, καὶ ἀξίζει νὰ τοῦ τὸ δώσωμε.

Θὰ παίρουν τὸ ὕλικο τους ἀπὸ τὴν ἑθνικὴ ζωὴ, τὴ σημερινή καὶ τὴν περασμένη, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ φυσικὸ κόσμον. Ἔτσι θὰ ζωντανέωσιν γιὰ τὸ ἑλληνόπουλον ἔθνος καὶ φύσιν, καὶ θὰ τὸ κάνουν νὰ νιώσῃ καλύτερα τὴ θέσιν του καὶ τὴ σημασίαν του μέσα στὸ ἔθνος καὶ τὸν κόσμον.

Θὰ εἶναι πρωτότυπες ἑλληνικὲς ἱστορίαι ἢ καὶ ξένα κλασσικὰ ἔργα σὲ μεταφράσεις καὶ διασκευές, πού νὰ μποροῦν νὰ διαβαστοῦν μὲ ὠφέλεια ἀπὸ τὰ δικά μας παιδιά.

Θὰ χρησιμεύουν γιὰ νὰ διαβάζωνται ἀπὸ τὰ παιδιά μας σπίτι, ὡς συμπλήρωμα νὰ ποῦμε τῆς ἀγωγῆς πού τοὺς δίνει τὸ σχολεῖον, θὰ ἔχουν ὅμως καὶ μέσα στὸ ἑθνικὸ σχολεῖον τὴ θέσιν τους.

Προτιμῶμεν νὰ προσθέσωμε πὺς τὰ βιβλία αὐτὰ θὰ εἶναι γραμμένα στὴ δημοτικὴ μας γλῶσσα. Γιατί μόνο σὲ αὐτὴν εἶναι δυνατό νὰ νιώσουν τὰ παιδιά μας καὶ ν' ἀγαπήσουν οὕτως διαβάζοντες, καὶ μόνο μὲ αὐτὴν μποροῦμε νὰ τοὺς δώσωμε ἀληθινὴ μόρφωσιν. Ἀφῆσε πού δὲ γράφεται σήμερα ἔργον μὲ φιλογραφίαν σημασία σὲ ἄλλῃ γλῶσσᾳ ἀπὸ τὴ γλῶσσαν τὴ ζωντανή.

Ἡ σημείωσις πού ὀρίζει κάθε φορὰ στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου τὴν ἡλικίαν τῶν παιδιῶν εἶναι γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν πατέρα στὸ διάλεγμα τῶν βιβλίων. Μὲ τὴ βοήθειαν ὅμως τοῦ δασκάλου μποροῦν τὰ ἴδια τὰ βιβλία νὰ διαβαστοῦν καὶ ἀπὸ παιδιά μικρότερης ἡλικίας.

(ἡ συνέχεια στὴν 3. σελίδα)

Π. Σ. ΔΕΛΤΑ

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ

ΑΘΗΝΑ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ "ΕΣΤΙΑ"

Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ & Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ

1913

ω2
WAS
592A
1438

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ*

Π. Σ. ΔΕΛΤΑ

Τέλεια αναγνωστικά είναι αδύνατο να γίνουν όσο επιβάλλεται στο σχολικό βιβλίο ή καθαρεύουσα· το πρώτο πρώτο θά ήταν ν' αλλάξει ή γλώσσα· αφού όμως αυτό δεν είναι στο χέρι μας, αφού ο νόμος δυστυχώς μας επιβάλλει τή διγλωσσία, τουλάχιστον ἄς διορθωθῇ ή οὐσία τοῦ ἑλληνικοῦ αναγνωστικοῦ, πού ὡς τώρα δεν ἀνταποκρίνεται στίς ἀπαιτήσεις καί τίς ἀνάγκες τῆς παιδαγωγικῆς.

Ἀπό τὸ ἀλφαριθμητάριο ἀρχίζει ή ἀνυπόφορη καθαρεύουσα καί πηγαίνει αὐξάνοντας μέ κάθε κεφάλαιο, σέ κάθε βιβλίο. Στό βιβλίο πού τὸ παιδί μαθαίνει νά συλλαβίζει (Ἀλφαριθμητάριο Α' Δημοτικοῦ) ἔχομε ἤδη λέξεις καί φράσεις καθὼς συνάγῃ (σ. 30), νῆσσα (σ. 16), «ή γῆν γεννᾷ μεγάλα ῥά» (σ. 17), «ἐχόρευσαν καί ἤλυσαν» (σ. 22), «ἄν ὁ κύριος ἀσθενῇ, ἀρρωστεῖ καί ὁ σκύλος» (σ. 25), «ὄνυχας γαμψούς» καί «σαθρῶν τοίχων» (σ. 28), «ὁ σκύψ» (σ. 31) κτλ.

Καί τὸν ἴδιο χρόνο στό πρώτο αναγνωστικό (Α' τάξη, μέρος δεύτερο) βλέπομε τέτοιες φράσεις: «Ἡ μήτηρ συνεχώρησεν αὐτόν» (σ. 5), «ἔσχιζε τὰς χεῖρας αὐτῶν μέ τοις γαμψοῖς καί δέξις ὄνυχας τῆς» (σ. 8), «λάττει μέ χαράν» (σ. 11), «ὁ Ἐκτωρ ἡγάπα τὰ παῖδια, διότι ταῦτα περιεποιούνητο αὐτόν περισσότερον τῶν ἄλλων» (σ. 11) (φράση σκοτεινὴ καί βαρετὰ γιὰ μικρὰ παιδάκια), «παιδίον... ἀνυπόδητον καί ρυπαρόν» (σ. 14), «τὸ μέγα φρέαρ» (σ. 25), «ὁ λαγῶς» (σ. 26), «νὰ τὸν ἐκδιώξῃ» (σ. 31), «ἔλειχε τὰς χεῖρας» (σ. 32), «ὠραίας τριανταφυλλέας» (σ. 36), «ὁδὸς εἰς ἐμέ» (σ. 36), «τὰ παῖδια ἐσκήριον ἐκ χαρᾶς» (σ. 60), «ἐδῶ δὲ ἐφύοντο μηλέαι, ἀχλαδέαι» (σ. 61) κ. ἄ.

Αὐτὰ γιὰ παιδάκια πού ἀρχίζουν νά διαβάξουν μόλις, δηλ. 6-7 χρονῶν, μὴν τὸ ξεχνοῦμε. Οἱ δάσκαλοι ὅλοι τραβοῦν τὰ μαλλιά τους κάθε φορὰ πού βάζουν τὰ παιδάκια νά διαβάσουν. Οἱ καλύτεροι προσπαθοῦν νά μεταφράσουν — ἂν εἶναι δυνατό νά τὸ παραδεχθοῦμε ἕνα τέτοιο πρωτάκουστο πρᾶμα — λέξη πρὸς λέξη τὸ κείμενο, ὅπως δηλ. θὰ ἔκαναν ἂν μάθαινε τὸ ἑλληνόπουλο ξένη γλώσσα καί ὅχι ἐκείνη πού μιλᾷ στό σπίτι. Καί εἶναι χειρότερο παρὰ ἂν μάθαινε ξένη γλώσσα· γιὰτί τίς λέξεις τῆς ξένης γλώσσας πού θὰ

* Πρωτοδημοσιεύτηκε στό Δελτίο τοῦ Ἑκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου 3 (1913) σ. 232 — 256.

μάθη, θὰ τις ξανακούση ὅποτε βρεθῇ μὲ ξένους ποὺ μεταχειρίζονται αὐτὴν τὴ γλῶσσα· ἐνῶ τις λέξεις ποὺ βρίσκει στὸ ἐλληνικὸ ἀναγνωσματοῦ καὶ ποὺ κοπιᾶζει τόσο νὰ τις μάθη, δὲν τις ἀκούει σὲ καμιὰ ἐλληνικὴ συντροφιά, ὅπου ἡ νῆσσα λέγεται πάπια, τὰ φῶ ἀβγά, ὁ ὄνυξ νύχι, ὁ σκνὴρ σκνίπα κτλ.

Μοῦ ἔλεγε μιὰ δασκάλισσα, μιὰ πολὺ μορφωμένη κυρία: «Ὅταν ἀνοίξω καὶ διαβάσω τὸ ἀναγνωστικό, δὲ μοῦ κάνει ἐντύπωση ἡ γλῶσσα, τὴν ἔχω συνηθίσει· μὰ σὰν πιάσω νὰ ἐξηγήσω τοῦ παιδιοῦ ποὺ διαβάζει... ποπό! μοῦ ἔρχεται νὰ τραδήξω τὰ μαλλιά μου.» Σ' αὐτὴ τὴν ψυχικὴ κατάσταση βρίσκονται ὅλοι οἱ δάσκαλοί μας ποὺ τίμια θέλουν νὰ διδάξουν τὰ παιδιά μας. Καὶ αὐτὸ δὲν τυχαίνει μόνο στὶς πολὺ μικρὲς τάξεις, ὅπου ἀπαντοῦμε τραγελαφικὲς φράσεις σὰν αὐτὴν: «καὶ ἀμέσως συλλαμβάνει τὴν οἶτα τοῦ Ἀνδρέου καὶ σύρει αὐτὴν δυνατὰ» (Α*, σ. 15), καὶ ἄγριες καθαρεύουσες σὰν ἐτούτην: «ὅταν ἐκκολαφθῶσιν οἱ πειραλεῖο νεοσσοί, οἱ γονεῖς ἔχουσι πολλὰ νὰ κάμωσι, διὰ νὰ καθιστοῦσιν τοὺς μικροὺς ταραξίας» (Β, σ. 38). αὐτὸ λέγω, δὲν τυχαίνει μόνο στὶς πρῶτες τάξεις ὅπου διδάσκονται παιδάκια 6 καὶ 7 χρονῶν, μὰ καὶ στὶς μεγάλες, στὴν Δ' καὶ στὴν Ε' τάξη, ἀκόμα καὶ στὴν Σ', ὅπου κεφάλαια ὁλόκληρα τὰ πηδοῦν ἐκ συμφώνου ὅλοι οἱ δάσκαλοι, γιατί οἱ ἴδιοι δὲν μποροῦν νὰ τὰ καλοκαταλάβουν ἔτσι ποὺ νὰ τὰ ἐξηγήσουν καὶ στὰ παιδιά. Ἕνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι στὴν Σ' τὸ κεφάλαιον «Οἱ συνεταιρισμοὶ ἐν τῇ ἐργασίᾳ», κακογραμμμένο, σκοτεινὸ, ἀκατανόητο τόσο ποὺ μόνο σύγχυση μπορεῖ νὰ φέρῃ στὸ μυαλὸ τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ μπερδέψῃ τις λίγες γνώσεις ποὺ ἴσως ἔχει τὸ παιδί γιὰ τὸ συνεταιρισμό.

Μιὰ διευθύντρια παρθεναγωγείου μοῦ διηγήθηκε πὼς μιὰ μέρα ποὺ ἀναπλήρωνε κάποια ἄρρωστη δασκάλισσά της σὲ μιὰ ἀπὸ τις μεσαῖες τάξεις, προσπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ στὰ παιδιά τις λέξεις ποὺ δὲν καταλάβαιναν· μὰ τόσες πολλὲς ἦταν αὐτές, τόσο συχνὰ ἀναγκάζονταν νὰ σταματήσῃ τὸ διάβασμα σὲ κάθε λέξη, ποὺ ἀπελπίστηκε καὶ τὰ παράτησε, καὶ εἶπε στὸ παιδί: «Διάβαζε τώρα καὶ μὴ γυρεύεις νὰ καταλάβῃς». Φαντάστηκε ἄραγε ποτὲ κανένας ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τί ἐγκλημα ἔκανε ὅταν παραδέχτηκε τὰ βιβλία αὐτὰ γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ σ' ὅλα τὰ δυστυχισμένα παιδιά τοῦ ἐλληνισμοῦ τὸ βάσανο γιὰ ἑξὶ χρόνια τῆς ζωῆς τους νὰ διαβάσουν «χωρὶς νὰ γυρεύουν νὰ καταλάβουν»;

* Τὰ φηφία Α, Β κτλ. σημαίνουν Ἀναγνωστικό γιὰ τὴν Α' δημοτικῶν, Β' κτλ.

Δοκίμασα κάποτε νά βάλω παιδιὰ νά διαβάσουν δυνατά· ἦταν τραγικὸ ν' ἀκοῦς ἓνα παιδάκι δέκα χρονῶν ν' ἀραδιάζῃ σὰν παπαγάλος μὲ μονότονη τσιριχτὴ φωνή συλλαβὲς ἀκατανόητες, κόβοντας τίς λέξεις στὴ μέση, κολλώντας τὸ τέλος τῆς μιᾶς στὴν ἀρχὴ τῆς ἄλλης, χωρὶς ἄλλη συλλογὴ παρὰ πῶς νὰ τὰ πῇ πρὸ γρήγορα: «Αἰφραεατό-μυιαιτοτεμέ-τονισχυρόν-βομβονκαί-τηνῶραί-ανμεταλλικὴν-λαμφιντών» κτλ.— Σταμάτησα τὸ παιδί καὶ ρώτησα: «Καταλαβαίνεις»; — Κοίταξε τὸ βιβλίο, ἐμένα, καὶ πάλι τὸ βιβλίο καὶ δὲ μίλησε. Πῆρα τὸ βιβλίο καὶ ζήτησα ἓνα διηγηματάκι ποῦ εἶχε διαβάσει λίγες μέρες πρωτύτερα τὸ παιδί, «Πῶς ἀνταμειβεταί μία ἀνθρώπωνις διὰ τὴν ὑμῴτητα αὐτῆς» (Γ, σ. 85), καὶ τοῦ εἶπα νά μοῦ τὸ διηγῇ. Τὸ μικρὸ μὲ κοίταξε, κοίταξε τὸ βιβλίο, μὰ δὲ μιλοῦσε. Ρώτησα: «Τὸ διάδασες;» — «Ναί» μοῦ εἶπε. — «Λοιπὸν πές μου το». — Καὶ τὸ μικρὸ μοῦ ὡμολόγησε, μὲ ντροπὴ καὶ στενοχωρία: «Τὸ διαδάσαμε στὸ σχολεῖο... μὰ δὲν τὸ κατάλαβα...» Δὲν τοῦ εἶχε περάσει ἡ ἰδέα πῶς τὰ βιβλία γράφονται γιὰ νά καταλαβαίνονται.

*Εἶδα μιὰ μαθήτρια ποῦ εἶχε τελειώσει τὴ Β' τοῦ Ἑλληνικοῦ νά μοῦ διαβάσῃ ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Γ' τοῦ Δημοτικοῦ, καὶ πολ-λὲς λέξεις δὲν τίς καταλάβαινε· κάποτε ἡ ἔννοια τὴν ἔκανε νά μαν-τεύῃ, ἄλλοτε ἀπὸ τὴν ἔννοια μάντευε στραβά, καὶ ἄλλοτε δὲν κατα-λάβαινε τίποτα. *Εἶχω σημειώσῃ στὸ περιθώριον τοῦ βιβλίου μερικὲς τῆς ἀπαντήσεις:

«Τέλος παρηγόρησε κατὰ τὴν ἐντὸς κοιλώματος μιᾶς δρυός» (σ. 124), Ἑξήγησις: «στὸ σῶμα μιᾶς δρυός».

*Ἐχει ῥύγχος ὀξύτερον τοῦ λύκου» (σ. 125). Ἑξήγησις: «δυνα-τώτερον».

«Οὐρανὸν μακροτέραν, πλεον θυσανωτήν». Ἑξήγησις: «καμπυλωτή».

*Υλακτεῖ δὲ ὀξέως». Ἑξήγησις: «πηδᾷ δυνατά».

Στίς σ. 126 καὶ 127, ἐμπρὸς σὲ ὁλόκληρες φράσεις ἔχω σημειώσῃ: «Δὲν μπόρεσε νά ἐξηγήσῃ». Στίς λέξεις «ἀδηφάγος — ἀκατα-πόνητος — θηρεύει — κονίκλους — βούων» ἔχω σημειώσῃ: «ἄγνω-στο». Στὴ σ. 91 βλέπω τίς ἴδιαις πάλι ἐξηγήσεις: «ἔρπονουν», ἐξήγ. «πετοῦν», καὶ ἔξαφνα «ἄχ, ὄχι! ἐρπετὰ εἶναι τὰ φίδια· θὰ πῇ σέρ-νονται! «Θέτουν», ἐξήγ. «μπαίνουν» — «εἰσδύουν», ἐξήγ. «βγαί-νουν». Ἐδῶ ἡ ἔννοια τὴ γέλασε· ἡ φράσις λέγει: «Τότε ἔρπονουν αἱ κάμπαι, εἰσδύουν εἰς τὴν γῆν καὶ μεταβάλλονται εἰς χροσαλλίδας» (Γ, σ. 91). «Α!» μοῦ εἶπε ἡ μαθήτρια τῆς Β' τοῦ Ἑλληνικοῦ, «εἰσ-δύουν, θὰ πῇ βγαίνουν ἀπὸ τὴ γῆ».

Σὲ ἄλλη μαθήτρια ποὺ εἶχε τελειώσει τὶς ἑξι τάξεις τοῦ δημοτικοῦ διαβάζα ἀπὸ τὸ ἀναγνωσματοτάριον τῆς Β', ποὺ εἶναι δηλαδὴ γραμμένο γιὰ παιδάκια 8—9 χρονῶν: «Ὁ ἵππος εἶναι ὠραῖον ζῶον. Ἡ κεφαλὴ του εἶναι ἐπιμήκης». Ρώτησα: «Τί θὰ πῇ ἐπιμήκης;» — Μὲ κοίταξε καὶ συλλογίζονταν, τέλος εἶπε: «Πέστε το πάλι», καὶ ξαναδιάβασα τὴ φράση.— «**Α!**» εἶπε, «θὰ πῇ τετράγωνη· τετράγωνο δὲν εἶναι τὸ κεφάλι τοῦ ἀλόγου; τὸ μέτωπό του εἶναι πλατύ».

Σὲ διηγηματοτάκια ὅπου μιλοῦν παιδιὰ ἢ γλῶσσα εἶναι ἀνυπόφορη· π. χ. «**Αχ**, πόσον ψῦχος εἶναι σήμερον! ἔλεγεν ἡ Καλλιόπη». «**Καὶ ὁ ἀδελφός της Ἀγησίλαος εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον μὲ κοκκίνην ἐκ τοῦ ψύχους ῥῖνα...**» (Β, σ. 26). «**Τί πτηνὸν νὰ εἶνε; ἠρώτησεν ἡ Καλλιόπη.**— **Εἶνε καρδερίνα**, ἀπήντησεν ὁ Ἀγησίλαος. **Δὲν βλέπεις τὸ κόκκινον σίγμα ἄνωθεν τοῦ ῥάμφους καὶ τὰ κίτρινα πτερὰ εἰς τὰς πτέρυγας;**... νὰ τὸ βάλωμεν εἰς τὸ κλωβίον...» (σ. 27). «**Εἶπεν ἡ μητέρα τῶν παιδιῶν εἰς αὐτά:** Ἀκούσατε, τέκνα μου, **τώρα θὰ ἡνυκαριστεῖτο ἡ καρδερίνα σας** περισσότερον ἔξω ἢ μέσα εἰς τὸ δωμάτιον. **Ἀπολύσατέ την**, διότι ἡμπορεῖ νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὸ κλωβίον...» (σ. 28). «**Ἡ καρδερίνα...** τέλος ἐπέταξε. **Χαῖρε, καρδερίνα, χαῖρε!** ἔκραξαν τὰ παιδιὰ» (σ. 29). «**Τότε εἶπε ἡ μητέρα πρὸς αὐτά.** **Τὸ καλὸν πτηνὸν οἷς ἀγαπᾷ ἀπὸ ἐγγνωμοσύνην** διότι ἐδείχθητε εὖσπλαγχνα πρὸς αὐτό...» (σ. 29), κτλ.

Σὲ τέτοια διηγήματα ὅπου τὸ παιδί ποὺ διαβάζει ξαναβρίσκει σκηνές τῆς δικῆς του καθημερινῆς ζωῆς, φαίνεται ἀκόμα πιὸ φανερά ἢ ψευτιά, ἢ προσποίηση τῆς καθαρεύουσας· ἓνα παιδάκι 7—8 χρονῶν δὲν μπορεῖ νὰ ζωντανέψῃ στὴ διήγησιν, γιὰτὶ γιὰ κάθε λέξιν ἀναγκάζεται νὰ κάνῃ ἕναν κόπο στὸ κεφαλάκι του μέσα, νὰ τὴ μεταφράσῃ δηλ. γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ δῇ τὴν εἰκόνα ποὺ ἀντιπροσωπεύει ἡ λέξις αὐτή· καὶ σὲ λίγο κουράζεται καὶ δὲ μεταφράζει πιά. Κα γίνεται ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε ἡ διευθύντρια, δηλ. διαβάζει χωρὶς νὰ γυρεύῃ νὰ καταλάβῃ. Καὶ τότε παίρνει τὴν παπαγαλίστικη, μονότον φωνή, καὶ ἀραδιάζει συλλαβὰς κόβοντας τὶς λέξεις στὴ μέση, ἀδιαφορώντας ἂν ἔχῃ ἢ ὄχι ἔννοια αὐτὸ ποὺ λέγει, ἀφοῦ ἔτσι κι ἔτσι δὲν καταλαβαίνει τίποτα ἀπὸ τὸ βιβλίον του.

Κάποιος ἄλλος δάσκαλος μοῦ ἔλεγε γιὰ μιὰ μικρὴν τοῦ μαθήτρια πὼς «**ἂν καὶ ἀγαποῦσε τὰ ξένα τῆς μαθήματα**, τὸ ἑλληνικὸ μάθημα τὸ ἀντιπαθοῦσε· στενοχωριοῦνταν, καὶ τὰ κρέμαζε κάθε φορὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ διαβάσῃ, ἐνῶ τὰ γαλλικά της βιβλία τὰ ἔτρωγε τὴν ὥρα τοῦ διαλείμματος καὶ δὲν ἤθελε νὰ τ' ἀφήσῃ». Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι

γενικό σὲ ὅλα τὰ παιδιὰ ποὺ διαβάζουν ξένες γλώσσες· τρελαίνονται· γιὰ τὰ ξένα τους βιβλία καὶ μισοῦν τὸ βιβλίο τὸ ἐλληνικό. Εὐτυχισμένα ὅσα διαβάζουν ξένες γλώσσες! Τὰ περισσότερα ὅμως ἐλληνόπαιδα δὲ μαθαίνουν παρὰ ἐλληνικά, καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ δυστυχισμένα παιδιὰ ποὺ μεγαλώνουν χωρὶς καμιὰ πνευματικὴ τροφή, ἀφοῦ τ' ἀναγνωστικά μας δὲν τοὺς μαθαίνουν παρὰ λέξεις ποὺ θὰ τοὺς χρησιμεύσουν γιὰ λίγες ὥρες μόνο, ἀφοῦ μόλις κλείσουν τὸ βιβλίο, κλείνουν μέσα καὶ ὅσα ἔμαθαν, καὶ δὲ θὰ τὰ ξαναθυμηθοῦν παρὰ ἔταν ξανανοίξουν τὸ βιβλίο. "Αν δὲν τὸ ἀνοίξουν καὶ ἀμέσως, ἂν περάσουν μερικοὶ μῆνες στὸ μεταξὺ ἢ κι ἐβδομάδες μόνο, τὸ ὀλακτῶ γίνεται πηδῶ καὶ τὸ ἐπίμηκες γίνεται πλατύ.

"Ενα ἀπὸ τὰ φοβερότερα ἀναγνώσματα ὡς γλώσσα εἶναι τὸ κεφάλαιο «Οἱ ἄνθρωποι», ἀπὸ τὸ βιβλίο ποὺ διαβάζουν παιδάκια 9 χρονῶν (Γ, σ. 150). Ἡ γλώσσα καταλαβαίνεται· βέβαια ἀπὸ καθηγητὴ πανεπιστημίου γράφηκε ὅμως μὲ τὸν ἐπαινετὸ σκοπὸ νὰ ἔχουν μιὰν ἰδέα τὰ παιδάκια τί θὰ πῇ κάρθουν. "Αν τὰ ρομάντσα μὲ «ἐπιλήψιμα» πράματα γράφουνταν σ' αὐτὴ τῇ γλώσσᾳ, μπορούσαμε χωρὶς τὸν παραμικρὸ κίνδυνον νὰ τ' ἀφήσωμε στὰ χέρια τῶν κοριτσιῶν μας· δὲ θὰ καταλάβαιναν τίποτα. "Οταν ὅμως συλλογιστῇς πῶς ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ πρόκειται τὸ ἐλληνόπουλο νὰ μάθῃ χρήσιμες γνώσεις καὶ πῶς ἔξω ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχει ἄλλο βιβλίο, σὲ πιάνει ἀγανάχτηση.

"Ἄλλο κεφάλαιο φυσιογνωσίας στὸ ἴδιο βιβλίο εἶναι «Τὸ Θεῖον» ὅπου ἀπαντοῦμε (σ. 163) τὸν ἄγριο αὐτὸν παράγραφο, ποὺ πρόκειται, μὴν τὸ ξεχνοῦμε, νὰ τὸν καταλάβουν παιδάκια 9 χρονῶν: «Οὗτος (ὁ σωρὸς οὐρικῶν) ἀναφλέγεται καὶ μέρος μὲν αὐτοῦ καίεται, τὸ δ' ὑπόλοιπον, τὸ ὅλοϊον κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελεῖται ἐκ θείου, τήκεται καὶ χύνεται εἰς λάκκους εὐρισκομένους παρὰ τὴν βάσιν τοῦ σωροῦ. Ἐκεῖ ψυχόμενον πῆγνυται», κι ἐξακολουθεῖ ἔτσι ὡς τὸ τέλος. Ἀκόμα χειρότερο ἴσως εἶναι τὸ κεφάλαιο «Πόσον ἀνδρεῖοι φαίνονται μερικοὶ Παριανοὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν» (Ε, σ. 150). Δὲ δοκιμάζω ν' αντιγράψω περικοπές· θὰ ἦταν δύσκολο νὰ διαλέξω, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος εἶναι ἐπίσης ἀκατανόητο. Μιὰ νέα δασκάλισσα ποὺ ἤθελε νὰ μάθῃ σὲ κάποιο ἐλληνόπουλο τὴν ὁμορφὴ αὐτὴ σελίδα τοῦ Εἰκοσιένα καὶ τὸ εἶχε διαλέξει ὡς ἀνάγνωσθ, ἀναγκάστηκε ὕστερα ἀπὸ λίγες γραμμὲς νὰ κλείσῃ τὸ βιβλίο· καὶ μοῦ ἔλεγε μὲ ἀγανάχτηση: «Τί νὰ καταλάβῃ τὸ δύστυχο,

ἀπ' αὐτὰ ποῦ διάβαζε; Ὁ ἀντιπαθήσῃ καὶ τὸ Εἰκοσιένα μαζὶ μὲ τὸ βιβλίον του».

Μὰ γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὑπουργὸς καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ποῦ ἐγκρίνουν τὰ γελοῖα καὶ σχολαστικὰ αὐτὰ κεφάλαια δὲν ἔχουν παιδιὰ; Δοκίμασαν ἄραγε ποτὲ νὰ βάλουν ἓνα παιδί, ὅχι πιά 9 χρονῶν, μὰ καὶ 13 καὶ 14 καὶ 15, νὰ διαβάσῃ τὴν ἄγρια αὐτὴ γλῶσσα, νὰ δοῦν πῶς τὴ διαβάξει, τὸ δύστυχο, καὶ πῶς τὴν καταλαβαίνει; Δὲν ἐνωθῶν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τί σκληρὸ ποῦ εἶναι ν' ἀναγκάζουν ἓνα παιδάκι 9 χρονῶν νὰ τυραννιέται ὅχι πιά γιὰ νὰ καταλάβῃ ἓνα στεγνὸ μάθημα ὀρυκτολογίας, ἀλλὰ νὰ μεταφράσῃ μιὰ μιὰ λέξεις πεθαμένες, σθησμένες ἀπὸ τὴ ζωὴ, λόγια ποῦ μέσα στὸ κεφάλι του κουδουνίζουν σὰν ἀνυπόφορη, ἄγρια, κακόφωνη κλαγγή;

*

Καὶ μὲ τί ὕψος εἶναι ἔλα αὐτὰ γραμμένα! Ὑποθέτω ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα φταίει γιὰ τὴ φτώχεια τῶν ἐκφράσεων, ποῦ παρουσιάζονται σὰ βγαλμένες ἀπὸ τὸ ἴδιο καλούπι. Π. χ. στὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Δ' στὸ κεφάλαιο τῆς Πατριδογνωσίας «*Ἡ Θεσσαλία*» καὶ τ' ἀκόλουθα βλέπομε: «*ἄνεμοι δροσεροὶ* (σ. 25), *ὑδατα δροσερά* (σ. 25), *τὰς δροσερὰς αὐτοῦ πηγὰς* (σ. 26), *τὴν δροσερὰν σκιάν* (σ. 31), *δροοῖζει τὸ δουλωμένον ἔδαφος* (σ. 32), *διανγὴ ὑδατα* (σ. 24), *ρυάκια διανγῇ* (σ. 29), *ὁ Πηνειὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα* (σ. 24), *ὑδατα δροσερὰ καταρρέουσιν* (σ. 25), *ὑδατα καταρρέοντα* (σ. 26), *καταρρέουσι ρυάκια διανγῇ*, καὶ *καταρρέουσι κελαρύζοντα ὑδατα*, καὶ *διαρρέει ὁ Πηνειὸς* (σ. 29), *ὁ Πηνειὸς ῥέῃ* (σ. 31).—*Ἡ Ὅσσα εἶναι ἀπότομον ὄρος* (σ. 25), *ἀποτόμως χωρίζεται*, *ὕψηλὸν καὶ πολυκόρυφον ὄρος*.—*Πρὸ χιλιάδων ἔτων...* *ἐπίστευον ὅτι ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων αὐτοῦ κορυφῶν*.—*ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ κορυφῶν*.—*εἰς τὴν ὑψηλοτέραν τοῦ Ὀλύμπου κορυφῇ* (ἔλα αὐτὰ στὴν ἴδια σελίδα 26).—*ἡ Πίνδος μετὰ τῶν ὑψηλῶν καὶ πρὶονωτῶν κορυφῶναυτῆς* (σ. 27), *ἀπότομοι τοῦ Ὀλύμπου οἱ βράχοι*.—*αἱ ὑπώρειαι αὐτοῦ εἶναι ἀπότομοι* (σ. 29), *κελαρύζοντα ὑδατα* (σ. 29), *τὸ κελάρυσμα τῶν κρυσταλλίνων ὑδάτων* (σ. 31), *ἡ Θεσσαλία εἶναι ὠραία χώρα* (σ. 25), *εἰς τὴν ὠραιότεραν χώραν* (σ. 26), *ἡ περικαλλῆς Μακεδονία* (σ. 27).—*ἀπερίγραπτον κάλλος*,—*τὸ κάλλος τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος*.—*εὖμορφος εἶνε ἡ κοιλάς* (σ. 32).—*τὸ κάλλος αὐτῆς*.—*εἶνε ἡ Πατρίς ἡμῶν ἡ ὠραιότερα χώρα τοῦ κόσμου*».

Σὲ ἔξι σελίδες μέσα, γιὰτί οἱ ἄλλες εἶναι μουντζούρες ποῦ παρασταίνουν εἰκόνες, βλέπομε: «*εἶνε τὰ δασώδη τῆς Θεσσαλίας βουνά*

(σ. 24). — κατὰ τὴν ἀνοιξιν ἡ πεδιάς χρυσίζει (:) ἐκ τοῦ πρασίνου (:) χρώματος τῶν σπαρτῶν (σ. 25). — τὸ πράσινον Πήλιον... — τοῦ Πηλίου τὴν κορυφὴν καὶ τὰς κλιτύς καλύπτουσι δάση μεγάλα. — ἐν μέσφ δένδρων ὀπωροφόρων. — τὰς κορυφὰς αὐτῆς, τὰς κλιτύς καὶ τὰς βαθείας χαράδρας καλύπτουσι δάση πυκνά. — μέγιστα ἐκτάσεις τῶν ὑπωρείων αὐτοῦ εἶνε δασώδεις (σ. 26). — ἡ δασώδης Ὀρθρυς (σ. 27). — ὑπὸ παχείαν σκιὰν τὴν ὁποίαν ἀπλώνουσιν αἱ πλατανόφυτοι ὄχθαι (σ. 29). — ἀριστερόθεν... εἶνε ἐρριζωμένα (!) ὑψηλὰ καὶ καταπράσινα δένδρα, δεξιόθεν αἱ κλιτύες τῆς Ὀσσης εἶνε καταπράσινοι. — σκεπάζουσιν αὐτοὺς (τοὺς βράχους) τὰ χλωρὰ φύλλα τοῦ κισσοῦ καὶ ἄλλων φυτῶν (σ. 31) — βαδίζεις... πάντοτε ὑπὸ τὴν δροσερὰν σκιὰν τῶν δρυῶν καὶ τῶν πρίνων, τῶν πλατάνων καὶ τῶν ἱτεῶν. — τοὺς ὀφθαλμοὺς θέλγει ἡ ποικιλία τοῦ πρασίνου χρώματος» κτλ.

Βέβαια ἡ ποικιλία τῆς περιγραφῆς δὲ θέλγει τὴν φαντασία ἐκείνου ποῦ διαβάζει· ἡ φτώχεια τῶν ἰδεῶν σὲ πιάνει στὸ λαιμό, σὲ ἀηδιάζει. Νομίζει ὁ συγγραφέας πὼς ὅταν πῇ μιὰ φορά εὐμορφία, τὴν ἄλλη κάλλος καὶ τὴν τρίτη ὠραιότητα, πὼς ἄλλαξε καὶ τὴν ἔννοια; Ἐπίσης καὶ ὅταν μᾶς μιλᾷ γιὰ βουνὰ δασώδη, δάση μεγάλα, δάση πυκνά, ἐκτάσεις δασώδεις, δασώδη Ὀρθρυς, πράσινον χρῶμα, πράσινον Πήλιον, καταπράσινα δένδρα, κλιτύς καταπράσινας κτλ. μήπως φαντάζεται πὼς κάθε φορά ποῦ ξαναλέγει τὴ λέξη πράσινο μᾶς φέρνει ἐμπρὸς στὰ μάτια μας ἀπὸ ἕναν ἄλλο χρωματισμὸ τῆς πρασινάδας; καὶ κάθε φορά ποῦ λέγει δάσος ἢ δασώδες ἢ δέντρα μεγάλα, δέντρα μικρά, δέντρα πράσινα, πὼς προσθέτει καὶ ἀπὸ ἕνα δάσος στὴν εἰκόνα, ποῦ μάταια καταγίνεται νὰ ζωντανέψῃ μπροστά μας; Δὲ νιώθει τὸ βαρεμὸ τοῦ ἀναγνώστη ποῦ γιὰ ἑξι σελίδες δὲν μπορεῖ νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὶς κλιτύς καὶ τὰ δασώδη καὶ τ' ἀπότομα καὶ τὰ δροσερὰ καὶ τὰ πράσινα καὶ τὰ καταρρέοντα καὶ διαρρέοντα καὶ ρέοντα; Παρακάτω, σὲ ἄλλο κεφάλαιο (Δ, σ. 58), «Πὼς φαίνεται ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῆς Γκιώνας», βρίσκομε τρεῖς σελίδες παραγεμισμένες μὲ παράγραφους καὶ ἄλλους παράγραφους ποῦ λέν καὶ ξαναλὲν τὰ ἴδια πράγματα χωρὶς νὰ μᾶς λένε τίποτα. Μὲ λίγα, σεμνά, μετρημένα λόγια μπορούσε νὰ μᾶς περιγράψῃ, σὲ μισὴ σελίδα μέσα, ζωντανῇ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ψηλὸ αὐτὸ βουνό, ἐνῶ μᾶς ζαλίζει καὶ μᾶς κοιμίζει μὲ τοὺς πόθους του καὶ τὶς ἐπιθυμίες του ν' ἀνέδῃ: «Καὶ ὅμως ἐγὼ ἐκ τῆς σφοδρᾶς μου ἐπιθυμίας νὰ φθάσω εἰς τὴν κορυφὴν οὔτε τὰς δυσκολίας οὔτε τὸν κόπον ἠσθάνομην». «Ὅσάκις ὁ κόπος κατελάμβανε τὰς κνήμας

ἡμῶν (!) ἀνεπαυόμεθα ἐπ' ὀλίγον ἐπὶ τοῦ σάγματος τῆς ἡμιόνου» (σ. 59). — «Ἐκαθίσταμεν ν' ἀναπαυθῶμεν ὀλίγον, περιβεβλημένοι τὰ σκεπάσματα. Ἀφού παρήλθεν ἱκανὴ ὥρα ἡγέρθη. Εἶχον στραφῆ πρὸς ἀνατολὰς» (σ. 60).

Τὶ ἐνδιαφέρον μποροῦν νὰ ἔχουν ἔλα αὐτά; Καὶ ἀκολουθοῦν κωμικοτραγικῆς προσπάθειες νὰ φτιάσῃ ποίησι: «Ἐπάνω εἰς τὸν γαλανὸν οὐρανὸν ἐλαμπύριζον οἱ ἀστέρες». (σ. 59). — «Ἐκ τοῦ φαιδρουῦ ἐκείνου χρώματος οἱ μὲν ἀστέρες ὠχρίων, κύκλῳ μου δ' ἀνεφαίνοντο σημεῖα προέχοντα... Βραδέως καὶ αὐταὶ ἐθάψοντο διὰ τοῦ γλυκεροῦ φωτός τοῦ οὐρανοῦ (σ. 60). — Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἦσαν βεθυθισμένοι εἰς τὸ σκότος, ὥς ἂν μὴ ὑπῆρχον· καὶ τώρα ἐφαίνοντο, ὥς ἂν ἀνεπήδησαν ἐκ τοῦ μηδενός! Ἐνόμιζον ὅτι γίνομαι μάρτυς νέας Δημιουργίας» (σ. 61). Σὲ ἄλλο κεφάλαιο, «Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν» (Δ' σ. 27): «Ἡ καρδιά σου τότε ἐκ τῆς χαρᾶς θὰ σκιρτήσῃ» — «Τοὺς ὀφθαλμούς σου θέλγει ἡ ποικιλία τοῦ πρασίνου χρώματος» (σ. 31). — «Τὰ ὦτα σου τέρπει τὸ κέλευσμα τῶν κρυσταλλίνων ὑδάτων καὶ σὲ συνοδεύει ἡ μουσικὴ τῶν εὐθύμων πτηνῶν» — «Εἶνε τερπνὸν νὰ προχωρήσῃς πρὸς τὸ πέρας» κτλ.

Εἶναι λυπηρὸ νὰ συλλογιστῇς πῶς τὸ ἐλληνόπουλο πρέπει νὰ σχηματίσῃ τὸ φιλολογικὸ του γούστο ἀπάνω σ' αὐτὰ τὰ στερεότυπα, ἀξιοθρήνητα, οἰκτρὰ καλούπια, πού σέβνουνται σὲ ἔλα τὰ τετράδια μὲ τίς «ἐκθέσεις ἰδεῶν» τῶν μαθηταρίων.

Τὰ κεφάλαια ἔλα πού ἔχουν τὸ συγκινητικὸ κι ἔμορφο τίτλο «πατριδογνωσία» εἶναι ἀποτυχημένες δοκιμὲς νὰ περιγράψουν μέρη τῆς Ἑλλάδας μας. Τίποτα δὲ λέγουν πού νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν Θεσσαλίαν, τὴν κοιλιά τῶν Τεμπῶν ἢ τὰ ὅσα φαίνονται ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν Γκιώνα· οἱ περιγραφῆς αὐτῆς πού χαρακτηριστικὸ ἔχουν μόνο μιὰν ἀπελπιστικὴ ἔλλειψη εἰδικοῦ χαρακτήρα, φαντασίας καὶ ποίησης, μποροῦν νὰ μποῦν παντοῦ, στὴ Γερμανίαν, στὴν Ἰσπανίαν, στὴν Αἴγυπτον, στὴν Αὐστρίαν ἢ στὴν Ἀγγλίαν, ἀναλόγως πού ἀναφέρουν βράχους καὶ δέντρα, ἢ κάμπους καὶ σπαρτά· τίποτε χαρακτηριστικὸ δὲ μᾶς λέγουν, τίποτα πού νὰ μᾶς ζωντανεύῃ τὴν Ἑλλάδα μας πού ξέρομε καὶ ἀγαποῦμε. Τὶ μᾶς φέρνει ἄραγε ἐμπρὸς στὰ μάτια περιγραφή σὰν αὐτῆς (Δ, σ. 62); «Ὑψοῦτο πλησιέστερον ὁ Παρνασσός· διεκρίνοντο καθαρῶς αἱ δύο προέχουσαι αὐτοῦ κορυφαί». «Κατωτέρω ὑψοῦτο ὁ χαριτωμένος Ἑλικῶν». «Κατωτέρω τοῦ Ἑλικῶνος εἶδον τὸν Κιθαιρῶνα μετὰ τῶν δασοφύτων αὐτοῦ χαραδρῶν καὶ τὴν πολυδότανον Πάρνην». «Ἀπέ-

ναντι τῆς Εὐδοίας ἡγείρετο τὸ Πεντελικόν. Ἐκ τῶν ἐγκάτων αὐτοῦ ἐξορύσσεται τὸ λευκὸν μάρμαρον». «Νοτιώτερον ὑφούται ὁ Ὑμηττός, τὰς ἐκτάσεις τοῦ ὁποίου καλύπτει ὁ ἀρωματώδης θύμος».

Τί ἰδιαιτέρο μᾶς παρουσιάζει ἡ περιγραφή ὧλων αὐτῶν τῶν ἀγαπημένων μας βουνῶν; Τί διαφορετικὸ ἔχει τὸ ἓνα ἀπὸ τ' ἄλλο; Τὸ θυμάρι ξεχωρίζει τὸν Ὑμηττό; Μὰ θυμάρι βρίσκεται καὶ στὴν Πεντέλῃ καὶ στὸν Πάρνηθα καὶ στὴν Γκιώνα καὶ σ' ὅλα μας τὰ βουνά. Ἡ γραμμὴ τοῦ Ὑμηττοῦ διαφέρει, ἐπίσης καὶ τὰ χρώματά του. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν Πεντέλῃ ποὺ ἀπὸ μακριὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τ' ἄλλα βουνὰ μὲ τὴν ἀσπρίλα τῶν μαρμαρένιων βράχων της καὶ τίς πολυάριθμες καμπούρες της, τὸ ἴδιο καὶ γιὰ ὅλα μας τὰ βουνὰ ποὺ ἔχουν τόσο χαρακτηριστικὲς γραμμές, τόσο ἰδιαιτέρα χρώματα. Ἄν πρόκειται ἡ περιγραφή τοῦ «Τὶ βλέπει κανεὶς ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς Γκιώνας» (σ. 61 καὶ ἀκόλουθες) νὰ περιορίζεται σ' ἓνα σαχλὸ ἀράδιασμα ὀνομάτων ἀπὸ βουνὰ καὶ λίμνες καὶ ποτάμια, καλύτερο πολὺ εἶναι νὰ πάρουμε τὸ χάρτη μας καὶ νὰ κάνουμε ἓνα ξερὸ μάθημα γεωγραφίας. Θὰ τελειώσῃ γρηγορώτερα καὶ θὰ ἔχωμε σαφέστερες καὶ βεβαιώτερες ἰδέες γιὰ τὴν τοποθεσίαν τῶν βουνῶν κτλ. Οἱ βαρετὲς ἀναγνώσεις ἄλλωστε πλημμυρίζουν τοὺς τόμους ὧλων Μεταξὺ τῆς Α' τάξης καὶ τῆς Σ' ἡ γλῶσσα διαφέρει, γιὰτὶ σὲ κάθε τάξῃ ἡ καθαρὲύουσα γίνεται ἀγριώτερη· στὰ διηγήματα ὅμως τὰ ἡθοπλαστικά, ἡ οὐσία μένει ἐπίσης μωρουδιακίστικη. Ἀνοίξετε τὸ βιβλίον τῆς Σ' καὶ διαβάσετε π. χ. τ' ἀκόλουθα διηγήματα: «Διατὶ ὁ ξυλονοργὸς Πέτρος ἐργάζεται τώρα περισσότερον ἀπὸ τὸ σύνθεσις» (σ. 21). — «Πῶς εἰς πλούσιος νέος ἀνταπέδωκε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλομένην χάριν» (σ. 30). — «Πῶς φέρεται εἰς Ἑλλήν νομάρχης πρὸς ἀσθενεῖς τινας ἀπειλούμενους ὑπὸ πυρκαϊᾶς» (σ. 38) κτλ. κτλ.

Οἱ ἐπικεφαλίδες εἶναι φοβερές, θέλουν μνημονικὸ καλὸ γιὰ νὰ τίς θυμᾶται κανεὶς ἀπ' ἔξω, μὰ ἡ οὐσία τους εἶναι κωμικὴ· γραμμμένα σὲ ἀπλὴ γλῶσσα, θὰ ἦταν καλὰ γιὰ παιδάκια 5-8 χρονῶν τὸ πολὺ. Ἔκανα τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ἐμπρὸς σὲ μιὰ δασκάλισσα· μοῦ ἀποκρίθηκε ἀφοῦ τὸ σκέφτηκε λίγο: «Μὰ ἐσεῖς κρίνετε ἀπὸ τὰ ξένα παιδιά· τὰ δικὰ μας παιδιά 13-14 χρονῶν δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένα ὅσο τὰ ξένα».

Μὰ γιατί δὲν εἶναι μορφωμένα; Ποιὸς τὰ ἐμποδίζει νὰ εἶναι καὶ αὐτὰ ἐπίσης ἀνεπτυγμένα, ἂν ὅχι καὶ περισσότερο; Ποιὰ ὁμολογία μεγαλύτερη θέλομε γιὰ ν' ἀποδείξωμε τὴν ἐλεεινότητά τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος γενικά, καὶ τῶν ἀναγνωστικῶν μας ἰδιαιτέρως;

Τὸ ἐλληγνόπουλο, τὸ ξυπνότερο παιδάκι πού μπορεί νὰ ὀνειρευθῇ νὰ διαπλάσῃ ἕνα δάσκαλος, φθάνει στὸ σχολεῖο μὲ τὸ μυαλὸ ἀνοιχτό, γεμάτο περιέργεια καὶ πόθο νὰ μάθῃ. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ἕξι χρόνων κόπους καὶ μόχθους, μένει τόσο ἀμόρφωτο ὥστε οἱ ἄνοστες, ἀνούσιες, μωρουδιακίστικες, κουτὲς καὶ κοινὲς σαχλοδιηγήσεις αὐτὲς, ν' ἄρκοῦν ὡς τροφὴ στὸ πνεῦμα του! Θὰ πῇ πὼς τὸ ἀνοιχτὸ αὐτὸ μυαλὸ τοῦ παιδιοῦ ἔπαθε ἀτροφία στὸ μεταξὺ καὶ τὴν ἀτροφία αὐτὴν τοῦ τὴν ἔφερε τὸ σχολεῖο καὶ τὸ βιβλίον.

*

Μὰ δὲν ἔπαθε μόνο ἀτροφία τὸ παιδικὸ μυαλὸ· ἔχει χαλάσει συνάμα. Δὲν εἶναι μόνη ἡ γλῶσσα καὶ ἡ φιλολογικὴ διατύπωση τοῦ ἀναγνωστικοῦ μας πού εἶναι κακὴ· ἡ οὐσία εἶναι ἀκόμη χειρότερη, ἰδίως στὸ ἠθοπλαστικὸ κεφάλαιο. Ἐκεῖνο π.χ. πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος κάνει ἐντύπωση στὰ ἑλληνικὰ ἀναγνωσματάρια, μὰ προπάντων στὰ τέσσερα πρῶτα, εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀνώτερων αἰσθημάτων, ὅπως ἡ εὐγένεια, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ τόλμη, ἡ ἀξιοπρέπεια, ἡ αὐτοθυσία. Καὶ ἀπεναντίας, ἐκεῖνο πού τὸ περισσότερο καλλιεργεῖται ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ στὸ παιδί εἶναι ἡ φροντίδα τοῦ ἑαυτοῦ του, ὁ φόβος μὴν κακοπάθῃ, ὁ φόβος τῆς ἀρρώστειας. Τὸ τετράστιχο τοῦ παιδικοῦ τραγουδιοῦ «Τὸ Ἀρνάκι»:

Καθὼς παιδί μου προχωρεῖς

Καὶ σὰν ἐλάφι τρέχεις,

Νὰ κακοπάθῃς ἡμπορεῖς

Καὶ πρέπει νὰ προσέχῃς

ἔγινε εὐαγγέλιο στὸ ἀτολμο μυαλὸ τῶν διαφόρων συγγραφέων τῶν ἀναγνωστικῶν μας.

Πάρτε δόκλιηρη τὴν σειρά τὰ διηγήματα τῶν πρώτων βιβλίων· ἀρκεῖ νὰ διαδόσῃ κανεὶς τίς ἐπικεφαλίδες γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἠθοπλαστικὴν σημασίαν πού ἔχει τὸ περιεχόμενον. Στὸ Βιβλίον Α':

— «Τί παθαίνει εἰς βοσκὸς ψεύστης» (σ. 5).

— «Τί παθαίνει ὁ φιλόνομικος Ἐκτωρ» (σ. 11).

— «Τί ἔπαθον αἱ δύο φιλόνομικοι αἴγες» (σ. 16).

— «Τί ἔπαθε τὸ ἀπειθὲς γαράκι» (σ. 21), καὶ ἄλλα πού ἀφήνω.

— «Τί παθαίνει εἰς βάτραχος ὅστις ἔβλαψεν ἕνα ποικικόν» (Β, σ. 61).

— «Τί παθαίνει εἰς ὑπερήφανος λόγχρος» (σ. 47).

— «Τί ἔπαθεν εἰς πετεινὸς διὰ τὴν ὑπερηφάνειάν του» (σ. 49).

— «Τί παθαίνει εἰς κόραξ στολισθεὶς μὲ πτερὰ παγωνίων» (σ. 105).

ἀφῆνω πολλά καὶ παραλείπω τ' ἀμέτρητα «Τὶ παθαίνει» τῆς Γ' καὶ Δ'. Ἡ ἠθικὴ ποὺ βγαίνει ἀπ' ὅλα τὰ διηγήματα τῆς σειρᾶς τῶν ἀναγνωστικῶν εἶναι πῶς τὸ παιδί πρέπει νὰ εἶναι καλὸ, γιατί ὁ κακὸς ἄνθρωπος κινδυνεύει νὰ κακοπάθῃ. Ἔτσι «ὁ φιλόνεικος Ἐκτωρ», ἕνα σκυλάκι ποὺ χωρὶς λόγο δαγκάνει ἕνα μεγάλον σκύλο τίς τρώγει, καὶ κλαίγει γιατί πονεῖ. «Αἱ δύο φιλόνεικοι αἴγες» ἔπεσαν στὸ ποτάμι καὶ πνίγηκαν. «Τὸ ἀπειθὲς παράκι» ἔφαγε τὸ δόλωμα καὶ πιάστηκε στὸ ἀγκίστρι. «Ὁ βάτραχος ὅστις ἔδλαφεν ἕνα ποτικόν», ὕστερα ἀπὸ πολλὰ φαγώθηκε ἀπὸ ἕνα γεράκι. «Ὁ πετεινός, διὰ τὴν ὑπερηφάνειάν του» φαγώθηκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ ἕνα γεράκι. κτλ. Ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ συμβαίνουν κατὰ τύχην, στέλνονται ἀπὸ κάποιο θεὸ ἄγνωστο γιὰ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ κακοί.

Τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι ἀντιπαιδαγωγικὸ ὅσο παίρνει. Τὸ παιδί συνηθίζει νὰ περιμένῃ πάντα τιμωρία γιὰ τὴν κακὴ πράξη καὶ τὴν ἀμοιβὴ τῆς καλῆς ὅτι καὶ ἂν κάνῃ, τὸ κάνει μὲ ὑπολογισμούς· ἀποφεύγει τὸ κακὸ ἀπὸ φόβον τῆς τιμωρίας, ἀπαιτεῖ νὰ τιμωρηθῇ ὅποιος τὸ βλάψῃ καὶ δὲν κάνει τὸ καλὸ, ἀκόμα καὶ τὸ ἀπλούστατο καθήκον του, παρὰ ἂν πρόκειται νὰ μαθευτῇ καὶ νὰ τοῦ δοθῇ ἡ ἀμοιβή. Τὸ αἶσθημα ὅμως αὐτὸ εἶναι μικρὸ καὶ πρόστυχον· καλὸ εἶναι νὰ μαθαίνει τὸ παιδί νὰ κάνῃ τὸ καθήκον του ἐπειδὴ πρέπει, ἀπὸ ὑπερηφάνεια, ἀπὸ ἀξιοπρέπεια. Οἱ ἀμοιβὲς καὶ οἱ τιμωρίες ἄλλωστε δὲν εἶναι κοινὲς στὴ ζωὴ ὥστε εἶναι περιττὲς καὶ στὰ βιβλία.

Μαθαίνει ἐπίσης τὸ παιδί πῶς δὲν πρέπει νὰ λέγῃ ψέματα ἀπὸ κανένα διήγημα ὅμως ὅπου πρόκειται γιὰ ψέμα δὲ βγαίνει πῶς πρέπει νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια γιατί τὸ ψέμα εἶναι ἐλάττωμα ποταποῦ καὶ σιχαμένο ποὺ μᾶς λερώνει· πῶς πρέπει νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια ἀπὸ ὑπερηφάνεια, χωρὶς ὑπολογισμούς, ἔστω καὶ ἂν μιὰ τολμηρὴ ἀλήθεια μᾶς φέρῃ κάποτε σὲ δυσκολίες, ἀκόμα καὶ σὲ καταστροφές. Ἀπ' ὅλα τὰ διηγήματα ἀπεναντίας βγαίνει πῶς πρέπει νὰ λέμε καλύτερα τὴν ἀλήθεια, γιατί λέγοντας ψέματα μποροῦμε νὰ κακοπάθωμε.

Κι ἔτσι στὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Α' τάξης (σ. 5), ὅταν ὁ Ἀνδρέας λέγῃ τὴν ἀλήθεια, πῶς ἔκανε μιὰ ζημιὰ, ἡ μητέρα ἀμέσως τοῦ δίνει τὸ μάθημα: «Καλὰ ἔκαμες, Ἀνδρέα μου, καὶ μοῦ εἶπες τὴν ἀλήθειαν. Ἄκουσε, παιδί μου, τί ἔπαθεν εἰς βοσκός, ὁ ὁποῖος ἔλεγε ψεύματα!» Καὶ ἀκολουθεῖ τὸ διήγημα «Τὶ παθαίνει εἰς βοσκὸς ψεύστης» (σ. 5), ἡ κλασικὴ δηλ. ἱστορία τοῦ «λύκοι! λύκοι!» ποὺ φωνάζει ὁ βοσκός

χωρίς νά ἔχη λύκους, καί πού ὅταν ἔρθουν οἱ λύκοι μένει χωρίς βοήθεια καί τὸν τρῶν ἢ τοῦ τρῶν τ' ἀρνιά του, γιατί κανένας πιά δὲν τὸν πιστεύει.

Ὁ Ἀνδρέας θὰ κἀνὴ βέβαια τὴ σκέψη πὺς ἂν εἶναι πάντα νά βγαίνει ἔτσι σὲ τόσο κακὸ μιὰ ψευτιά, περισσότερο συμφέρει νά λέγη κανεὶς τὴν ἀλήθεια, ἀκόμα καί ἂν δὲν τὸν ἐσυγχωροῦσε ἡ μητέρα, ἀκόμα καί ἂν τὸν ἔδερνε. Ὁ Ἀνδρέας, ὅπως καί τὸ παιδί πού διαβάζει τὴν ἱστορία τοῦ Ἀνδρέα, ἀρχίζει καί κάνει ὑπολογισμούς, ζυγίζει τὸ ὑπὲρ καί τὸ κατὰ, καί διαλέγει ἀπὸ τὰ δυὸ κακὰ τὸ μικρότερο.

Τὴν υπερηφάνεια τοῦ παιδιοῦ δὲν τὴν ἀγγίζει τὸ διήγημα· τὴ συνειδησὴ του οὐτε κανένα ἔμορφο, γενναῖο ἢ τολμηρὸ αἴσθημα δὲν ξυμπήσκει μέσα του· μόνο ὑπολογισμούς θὰ σκεφθῇ νά κἀνὴ ὁ ἀναγνώστης. «Πρέπει νά λέγω τὴν ἀλήθεια, γιατί τὸ ψέμα τιμωρεῖται, καί ἂν πῶ ψέμα Κύριος οἶδε τί κακὸ μπορεῖ νά μοῦ βγῇ στοῦ κεφάλι».

Ἔτσι καί σταματήσῃ καί δὲν πῇ τὴν ψευτιά πού θὰ εἶχε ὄρεξι νά πῇ, ἀπὸ δεισιδαιμονία, μὲ τὴν πρόληψη πού ἔχουν πολλὰ παιδιά πὺς τὸ κακὸ πάντα τιμωρεῖται. Ὁ φόβος αὐτοῦ, πού μπορεῖ βέβαια νά βολῇ τοῦ δασκάλου ἢ τοῦ γονέα, γιατί θὰ σταματήσῃ τὸ παιδί σὲ μιὰ κακὴ πράξη, δὲν ἔχει τίποτα ἔμορφο, εἶναι κακὸς γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ χαρακτήρα τοῦ παιδιοῦ, εἶναι ἀντιπαιδαγωγικός, γιατί δὲν ἀγγίζει κανένα γενναῖο αἴσθημα· ἀπεναντίας εἶναι αἴσθημα μικρὸ, δειλὸ καί πρόστυχο.

Σ' ἓνα ἄλλο διηγηματάκι τῆς Β' τάξης (σ. 43), πού μπορούσε ἀλλιῶς γραμμένο καί σὲ ἀπλὴ γλῶσσα νά εἶναι νόστιμο, παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη νά λέμε τὴν ἀλήθεια μὲ ἀκόμα χειρότερο καί προστυχώτερο τρόπο. «Ὁ βασιλεὺς τότε τὸν ἐκάλεσε (τὸ βοριά) καί τὸν ἠρώτησεν ἂν ἦσαν ἀληθῆ ὅσα ἔλεγον ἐναντίον του οἱ ἄνθρωποι. Ὁ Βορρᾶς δὲν ἠδύνατο νά ψευσθῇ, διότι τὸ πρᾶγμα ἦτο πολὺ φανερόν». Μὲ ἄλλα λόγια, ἂν τὸ πρᾶγμα δὲν ἦταν «πολὺ φανερόν» ὁ Βορρᾶς «ἠδύνατο νά ψευσθῇ». Εἶναι καημὸς νά συλλογίζεται κανεὶς πὺς μὲ τέτοια ἠθικὴ ἀνατρέφονται τὰ ἐλληνόπουλα. Γιαυτὸ ὅταν φθάνουν στὰ 13-14 χρόνια, εἶναι τόσο πιὸ ἀμόρφωτα ἀπὸ τὰ ξένα παιδιά τῆς ἰδίας ἡλικίας. Τὸ ἀναγνωστικὸ μας δὲν ξυπνᾷ, δὲν καλλιεργεῖ τ' ἀνώτερα αἰσθήματα τοῦ παιδιοῦ· ἀπεναντίας ξυπνᾷ τὰ μικρὰ καί πρόστυχα ἐνστικτα, καί καλλιεργεῖ προπάντων τὴν ὑποκρισία καί τὴν πονηριά. Ἀπόδειξη τὸ ἀκόλουθο παράδειγμα:

Στὴ Β' τάξη (σ. 100), βρίσκουμε ἓνα διήγημα «Πῶς τιμωρεῖται ὁ ψεύστης Ἀντώνιος ὑπὸ τοῦ πατρὸς του». Ὁ Ἀντώνης εἶπε πῶς στὰς Ἀθήνας εἶδε ἓνα πορτοκάλι μεγάλο σὰν καρπούζι, καὶ ὁ πατέρας του τοῦ λέγει: «Ἀπίστευτον μοὶ φαίνεται, ἀλλὰ ποῖος ἡξεύρει πάλη; Ἐκαστος τόπος ἔχει καὶ τὰ παράδοξά του. Ἴδου εἰς τὸν δρόμον ποὺ πηγαίνομεν, θ' ἀπαντήσωμεν μίαν γέφυραν ὅταν διέλθῃ εἰς ὁ ὅποιος εἶπε ψεῦδος, πίπτει καὶ θραύει τὸν πόδα του». Ὁ Ἀντώνης ἀνησυχεῖ καὶ γυρεύει νὰ μικρέψῃ τὸ πορτοκάλι, ποὺ ἀπὸ καρπούζι γίνεται πεπόνι, ἔπειτα φράπα. «Ὁ πατὴρ τοῦ Ἀντωνίου δὲν ἀπαντᾷ. Προχωροῦσιν ὁ Ἀντώνιος εἶναι ἰδρωμένος· ἡ καρδιά του κτύπῃ, συλλογίζεται ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶνε σοβαρὸν καὶ ὅτι δύναται νὰ θραύσῃ τὸν πόδα του. Μετ' ὀλίγον φθάνουσιν εἰς τὴν φοβερὰν γέφυραν· τότε ὁ Ἀντώνιος, πρὶν πατήσῃ ἐπ' αὐτῆς, φωνάζει: Ἐπίστευες ὅτι εἶδον τόσον μεγάλον πορτοκάλιον; Νὰ σοὶ εἴπω τὴν ἀλήθειαν; Τὸ πορτοκάλιον, τὸ ὅποιον εἶδον, ἦτο ὅπως ὅλα τὰ πορτοκάλια!»

Τὸ διήγημα αὐτὸ βρίσκεται, μὴν τὸ ξεχνοῦμε, σὲ ἀναγνωσματάριο διδακτικὸ, ἐγκεκριμένο ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο, γιὰ νὰ μορφώσῃ τὸ ἑλληνόπουλο καὶ νὰ τὸ κάνῃ χρήσιμο πολίτην. Τὸ μόνο μάθημα ἔμως ποὺ μπορεῖ νὰ βγάλῃ τὸ παιδί ἀπὸ τὸ πολὺ κακογραμμένο αὐτὸ διήγημα εἶναι ἓνα μάθημα πονηριάς. Ἄν δὲν ἦταν τόσο κουτὸς ὁ Ἀντώνης, ἂν δὲν ἦταν τόσο σιχαμερὰ φοβιτσιάρης, θὰ καταλάβαινε τὴν πονηρίαν τοῦ εὐγενικοῦ πατέρα του, ποὺ γιὰ νὰ τὸν κάνῃ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ψευτιά του καταφεύγει ὁ ἴδιος σὲ ἄλλη ψευτιά, καὶ ἔχι μόνον θὰ πιάνονταν ὁ πατέρας, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπικυρώνονταν ἡ ψευτιά τοῦ Ἀντωνίου, ἀφοῦ θὰ περνοῦσε τὸ γεφύρι χωρὶς νὰ σπάσῃ τὸ πόδι του, καὶ θ' ἀπόδειχνε ἔτσι πῶς τὸ πορτοκάλι ἦταν μεγάλο σὰν καρπούζι. Ὡραῖο ἠθικὸ μάθημα!

✱

Τὸ χρηματικὸ ζήτημα παίζει σημαντικὸ ρόλο, καὶ εἶναι πολὺ ἀντιπαθητικόν. Συχνὰ στὴ διήγησιν μιᾶς καλῆς πράξεως ἔρχεται ἡ χρηματικὴ ἀμοιβή ποὺ χαλνᾷ ὅλο τὸ ἠθοπλαστικὸ μάθημα. Στὸ νόστιμο διηγηματάκι τῆς Γ' τάξης (σ. 21), ποὺ θὰ εἶχε τὴ θέσιν του στὸ Α' ἀναγνωστικόν, τόσο ἀπλὴ εἶναι ἡ οὐσία του — «Διατὶ ὁ ξυλουργὸς Πέτρος ἐργάζεται τώρα περισσότερον ἀπὸ τὸ σῦνηθες» — ὁ Πέτρος δουλεύει τὴ νύχτα γιὰ νὰ δώσῃ φωμὶ στὴν οἰκογένειαν κάποιου ἄρρωστου γείτονά του, καὶ ὅταν τὸν ρωτᾷ ὁ πλούσιος κύρ Ἀργύρης ἂν θ' ἀναγνωρίσῃ ὁ γείτονας τὴν καλωσύνην του, δίνει ὁ

Πέτρος τὴν πολὺ ἑμορφή κι εὐγενική ἀπάντησι: «Τὶ γὰρ σοῦ εἶπῶ, κύρ Ἀργύρη! Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπρόφθασα ἀκόμη γὰρ τὸ σκεφθῶ. Τὰ παιδιὰ τοῦ Χριστοῦ πευνοῦν... Τώρα σκέπτομαι καὶ αὐτὸ, τὸ ὁποῖον λέγετε... Εἴτε μείνῃ (δηλαδὴ εὐχαριστιημένος ὁ γείτονας) εἴτε δὲν μείνῃ, ἐγὼ εἶμαι πληρωμένος διὰ τοὺς κόπους μου. Ἐξεύρετε, πόσῃ χαρὰν αἰσθάνομαι, ὅταν βλέπω, μὲ τὴν χαρὰν μὲ ὑποδέχονται τὰ καίμενα τὰ παιδάκια;» (σ. 23). Ὁ πλοῦσιος στέλνει ἕνα ἑκατοστάριο καὶ χαλνὰ ἔλη τὴν ἑμορφίαν τοῦ μαθήματος, ἀφοῦ οἱ κόποι τοῦ Πέτρου γίνονται ἄχρηστοι, ἡ θυσία του περιττή, καὶ τὸ παιδί πὺ διαδάξει παύει νὰ νιώθῃ τὴν ἀνάγκη νὰ στερηθῇ κάτι γιὰ νὰ τὸ δώσῃ, ἀφοῦ μπορεῖ εἴτε ὁ πατέρας του εἴτε κανένας ἄλλος κύρ Ἀργύρης νὰ τὸ ἀναπληρώσῃ χωρὶς κόπο καὶ χωρὶς θυσία. Πόσο πὺ ἑμορφο καὶ συνάμα παιδαγωγικὸ θὰ ἦταν ἂν ὁ Πέτρος μὲ τὸν κόπο του καὶ τίς στερήσεις του βοηθοῦσε τὴ φτωχὴ οἰκογένεια καὶ τὴ συντηροῦσε ὡς πὺ νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ ἄρρωστος πατέρας ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο.

Ἀφῆνω τ' ἄλλα παραδείγματα, ὅπου τὰ διηγήματα εἶναι πολλὰ καὶ ἀκαλαίσθητα καὶ ἀνάξια νὰ τ' ἀναφέρῃ κανεὶς· ἄλλὰ εἶναι κι ἕνα ἑμορφο ποίημα τοῦ Παράσχου, «Καὶ νεκρὸς ἔλειε» (Σ, σ. 27), πὺ θὰ ἦταν ἑξοχο ἂν ἔλειπαν οἱ ἑξὶ τελευταῖοι στίχοι:

Μὰ... βοῆσαν κεὶ ποὺ ἔσκαβαν ὁπίσ' ἀπ' τῷ Βῆμα,
φλοιοὶ γεμάτοι ἕνα μικρὸ παμπάλαιο πιθάρι...

καὶ τὰ φλοιορὰ αὐτὰ χαλοῦν ἔλη τὴν ποίησι τῶν ἑξὶ προτελευταίων στίχων:

Στὸ ρημοκλήσι ἔτρεξαν ἀνήσυχ' οἱ πτωχοὶ του
Καὶ κεὶ τὸν βοήκατε νεκρό... τὸ ὄστερον φωμί του
Κροτοῦσε, σὰν γὰρ τὸδινε τὸ θάμα εἶχε ἀρχίσει
Ὁ Χάρος δὲν ἐμπόρεσε τὸ χέρι του γὰρ κλείσῃ!...
Ἐνας πτωχὸς τὸ φίλησε, τὸ ἔκαμε κομμάτια
Καὶ τὸδωσε ἀντίδωρο μὲ βορυχωμένα μάτια.

Ἄξιζε, νομίζω, νὰ κοποῦν οἱ τελευταῖοι στίχοι καὶ νὰ σταματοῦσε ἐκεῖ τὸ ποίημα· θὰ ἦταν κέρδος γιὰ τὴ φιλολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ.

Οἱ ὑπολογισμοὶ δὲ λείπουν ἀπὸ κανένα κεφάλαιο ἡθοπλαστικῆς, στὸ ζήτημα τῆς εὐγένειας, τῆς ἀξιοπρέπειας, τῆς τιμιότητος, τῆς τόλμης ὅσο καὶ τῆς ψευτιᾶς. Βλέπομε π.χ. κάτι ρητὰ τέτοια: — «Δὲν πρέπει γὰρ κροτῶμεν ποτὲ ξένον πρᾶγμα. Ἡ τιμιότης

ἀνταμείβεται» (Γ, σ. 91).— «Ὁ ἀπειθῶν εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν γονέων τιμωρεῖται» (Δ, σ. 149).— «Ὁ ἀπατεὼν τιμωρεῖται» (σ. 107). «Ἡ τύχη βοηθεῖ τοὺς γενναίους. Ὁ γενναῖος σφύζεται ἐν τοῖς κινδύνοις». (Ε, σ. 164).— «Λέγε πάντοτε τὴν ἀλήθειαν. Τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη τιμωροῦνται» (Γ, σ. 99).

Ὅταν ὁμῶς «ἡ τιμότης» δὲν ἀνταμείβεται, καὶ ὅταν «τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη» δὲν τιμωροῦνται, γιατί πρέπει νὰ μὴ λέμε φέματα καὶ νὰ εἴμαστε τίμιοι; Καὶ ἂν ἡ τύχη δὲ βοηθήσῃ τὸ γενναῖο, καὶ στὸν κίνδυνον σκοτωθῇ, γιατί πρέπει νὰ εἴμαστε γενναῖοι;... Πουθενὰ δὲ βλέπω ρητὸ νὰ λέγῃ: «Τὸ ψέμα καὶ ἡ ἀπάτη λερώνουν καὶ ντροπιάζουν», ἢ «τὰ εἶσαι τίμιος ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ σου», ἢ «τὰ εἶσαι ἴσιος καὶ τίμιος ὅχι γιὰ νὰ σ' ἐπαινοῦν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ γιὰ νὰ μορῆς ἐπὶ νὰ ἐκτιμᾷς τὸν ἑαυτό σου», ἢ «μὴ γυρεύεις νὰ φαίνεσαι, μὰ νὰ εἶσαι», καὶ «μὴ φοβᾷσαι οὔτε κίνδυνον οὔτε θάνατον, ἀλλὰ μείνε στὴ θέση σου», ἢ «ἡ παλικάριά ἀνυψώνει τὸν ἄνθρωπον· ὁ φόβος τὸν μικραίνει καὶ τὸν προστυχεύει».

Γιὰ τὴν εὐγένεια στοὺς τρόπους βλέπομε τὸ ἀκόλουθο παράδειγμα παιδαγωγικῆς, μοναδικό, νομίζω, στὸ εἶδος του (Γ' σ. 66). «Τὶ διδάσκουσι τὰ ζῶα εἰς τὸν ἀχάριστον Λεωνίδα». Ἡ μητέρα τοῦ Λεωνίδα φέρνει κάποιο γλύκισμα, δίνει τοῦ γιου τῆς, τοῦ σκύλου, τῆς γάτας καὶ τοῦ κότσυφρα· ὅλα δείχνουν μὲ σημεῖα τὴν εὐγνωμοσύνη τους ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γιὸ ποὺ ξεχνᾷ νὰ εὐχαριστήσῃ. Καὶ τοῦ λέγει ἡ μητέρα «... Ἀὐν γνωρίζουσι νὰ ὁμιλῶσι καὶ μὲ αὐτὰ (τὰ σημεῖα) ἐξέφρασαν τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὸ γλύκισμα, τὸ ὁποῖον ἔδωκα εἰς τὰ καλὰ ζῶα. Σὺ δὲν εἶπες εὐχαριστῶ. Ἐὰν ἔλεγες... —Θὰ μοὶ τὸ ἔδιδες ὅλον; ἠρώτησεν ὁ Λεωνίδας κατακόκκινος ἀπὸ ἐντροπὴν.— Βεβαίως, διότι διὰ σὲ τὸ ἔφερον.—Ὁ Λεωνίδας ἐλυπήθη διότι ἐφάνη ἀχάριστος εἰς τὴν μητέρα του, δι' αὐτὸ δ' ἐστερήθη ἐν τόσῳ ὥραϊον γλύκισμα. Εἶδεν ὁμῶς, ὅτι ἡ μήτηρ του εἶχε δίκαιον» (σ. 67). Ὁ Λεωνίδας ρώτησε πρῶτα πρῶτα ἂν θὰ ἔπαιρνε ὅλο τὸ γλύκισμα μ' ἓνα εὐχαριστῶ, καὶ ἡ μητέρα λέγει «ναί». Τὸ παιδί ποὺ διαβάζει φθάνει στὸ συμπέρασμα πὼς πάντα συμφέρει νὰ λέγῃ κανεὶς εὐχαριστῶ, γιατί δὲν κοστίζει τίποτα καὶ μπορεῖ νὰ τοῦ φέρῃ κανένα σημαντικὸ κέρδος. Παιδαγωγικὴ!..

Στὸ βιβλίον τῆς Β' τάξης (σ. 135), βλέπομε ἓνα μάθημα πάστρας: «Παρακαλέσατε τὰς μητέρας σας καθ' ἑβδομάδα ἢ τουλάχιστον κατὰ δεκαπενθήμερον νὰ πλύνωσιν ὀλόκληρον τὸ σῶμα σας μὲ χλιαρὸν ὕδωρ καὶ ἄφθονον σάπωνα».

Ἀπὸ τ' ἀναγνωστικά μας τὸ παιδί μαθαίνει κάτι παράξενες ὠφέλιμες γνώσεις, ποὺ ἀναγκάζεται ὕστερα συστηματικὰ νὰ ξεμάθῃ. Π. χ. στὴν Α' τάξη (σ. 66) μαθαίνει πὼς «ὁ Θεὸς ἔχει τὴν κατοικίαν του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀπ' ἐκεῖ βλέπει καὶ κυβερνᾷ ὅλον τὸν κόσμον». Ἡ λέξη κατοικία δίνει στὴν ποιητικὴ ἰδέα τοῦ οὐρανοῦ ὅπου εἶναι ὁ Θεὸς κάτι ἀνυπόφορο, ὕλικὸ καὶ χειροποίητο.

Βλέπομε ἐπίσης στὸ Ἀλφαθητάριο τῆς Α' τάξης, πλάγι σὲ μιὰ κακοζωγραφισμένη φραγγοπαναγιά, τὴν ἀκόλουθη διδαχὴ ποὺ ξαφνίζει: «Ἐχε σέβας εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας· ἡ ἁγία εἰκὼν φυλάττει ἡμᾶς ἀπὸ κάθε κακόν, ἀπὸ βαρὺν χειμῶνα, ἀπὸ ξηρὸν θέρος, ἀπὸ πεινᾶν καὶ ἀπὸ νόσον» (σ. 19). «Ὡστε ἀπὸ τὸ πρῶτο μάθημα τὸ σχολεῖο διδάσκει εἰδωλολατρεία στὰ παιδιὰ μας ἀντὶ νὰ τοὺς μαθαίνει τὴ θρησκεία μας; Κι ἐξακολουθεῖ ἡ διδαχὴ αὐτὴ ὡς τὴν 5' τάξη, ὅπου βρίσκομε (σ. 251) τὸν ἀκόλουθο παράγραφο: «Τὸ εἰκόνομαι ἐσώθη ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔσωσε τὸν Μανώλην ἀπ' αὐτῶν. Ἦτο ἀπλοῦν συνειθισμένον εἰκόνομαι. Ἐκτοτε ὁμως ἔγινε θαυματοεργόν, διότι ἡ Παναγία πρὸ τῆς τοιαύτης εὐσεβείας τοῦ νέου χωρικοῦ δὲν ἀπηξίωσε νὰ περιβάλλῃ αὐτὸ διὰ τῆς θείας Αὐτῆς Χάριτος». Καὶ αὐτὸ εἶναι στὸ κεφάλαιο «Θεοσέβεια»! Τὴν ἡμέρα ἅμως ποὺ τὸ παιδί βλέποντας τὸ χωράφι νὰ καταστρέφεται ἀπὸ ἄβροχιά θὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ εἰκόνομαι νὰ φέρῃ βροχὴ καὶ ὅμως ἡ βροχὴ δὲ θὰ ἔλθῃ; τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ δῇ κανέναν ἀγαπημένον του νὰ πεθαίνῃ καὶ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ εἰκόνομαι ἓνα θαῦμα, καὶ τὸ θαῦμα δὲ γίνῃ, τί πίστη θὰ μείνῃ στὸ παιδί αὐτό; Τὸ ζήτημα τῆς διδαχῆς τῆς θρησκείας δὲν εἶναι βέβαια εὐκόλο πρᾶμα, οὔτε εἶναι στὸ χέρι καθενὸς νὰ δώσῃ στὸ πνεῦμα τοῦ παιδιοῦ τὴν κατάλληλη κατεύθυνση, ὥστε νὰ κτίσῃ τὴ θρησκεία του ἀπάνω σὲ σοβαρὴ καὶ βαθεῖα πίστη. Μὰ τότε ἂς μὴν καταπιάνωνται οἱ παιδαγωγοὶ τῆς ντουζίνας τῇ βαρεῖᾳ αὐτῇ εὐθύνῃ, ἂς ἀφήνουν τὰ παιδιὰ μας νὰ διδαχτοῦν ἀπὸ τοὺς κατάλληλους καὶ ἂς μὴ μᾶς τὰ χαλοῦν στὰ σχολεῖα μὲ τίς εἰδωλολατρικὰς τοὺς προλήψεις.

Στὸ ἴδιο ἀλφαθητάριο βλέπομε (σ. 31), πὼς «ὁ σκνὶν εἶναι ἐχθρὸς τῶν ἀνθρώπων», καὶ «ὅπου κεντᾷ κάμνει ἄσπρας καὶ ἐρυθρὰς πληγὰς». Πιστεύω πὼς τὸ παιδί δὲ θὰ συνταυτίσῃ τὸ ἄγριο αὐτὸ ζῷον ποὺ λέγεται σκνὶν καὶ ποὺ κάνει πληγὰς, μὲ τὴ γνωστὴ του σκνίπα ποὺ σὰν τὸ κεντήσῃ τοῦ κάνει τὸ πολὺ πολὺ σημαδάκια κόκκινα ποὺ δίνουν δυνατὴ φαγούρα.

Στὸ ἀναγνωσματοτάριο τῆς Β' τάξης (σ. 59), μαθαίνομε πὼς τὸ

ἄλογο εἶναι «εὐφυνὲς ζῶον» καὶ πῶς «ἂν συμβῇ καθ' ὁδὸν δυστύχημά τι εἰς τὸν κύριόν του, ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν, ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς του δὲ ἐννοοῦσιν οἱ συγγενεῖς τοῦ κυρίου του, οὗ καὶ συνέβη εἰς αὐτόν». Τὸ παιδί πού διαβάζει: μένει μὲ τὴν πολὺ στραβὴ ἐντύπωση πῶς τὸ ἄλογο γυρίζει ἐπίτηδες γιὰ ν' ἀναγγεῖλῃ τὸ δυστύχημα στοὺς συγγενεῖς, ἐνῶ ἀπλουστάτα μᾶς καὶ μείνῃ χωρὶς ὀδηγό, γυρίζει φυσικὰ στὸ στάβλο του. Μὰ ἀμέσως παρακάτω μᾶς λέγει, «ἂν φανευθῇ εἰς τὸν πόλεμον ὁ κύριός του, μένει πλησίον του λυπημένος» δηλαδὴ ὁ ἵππος. Ὡστε τὸ ἄλογο εἶναι σὲ θέσῃ νὰ κρίνῃ καὶ ν' ἀποφασίζῃ, ἂν ὁ κύριός του πέθανε ἀπὸ τὴν καρδιά του ἢ ἂν τὸν κτύπησε κλέφτης κι ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἄλογο, πῶς πρέπει γὰ τρέξῃ πίσω, ἐνῶ ἂν σκοτωθῇ στὸν πόλεμο, πῶς πρέπει νὰ λυπηθῇ καὶ νὰ μείνῃ κοντά του.

Καὶ πάλι τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Α' τάξης (σ. 27): «Ἀλλὰ τὰ ὅτα (τοῦ λαγοῦ) διατὶ εἶναι τόσο μεγάλα; ἠρώτησεν ἅλτν ἡ Μαρία» — «Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκούῃ καλῶς διὰ ν' ἀποφεύγῃ τοὺς ἐχθροὺς του οἱ ὁποῖοι εἶναι πολλοί», ἀπαντᾷ ὁ πατέρας, ὁ ὁποῖος ἐξηγεῖ στὰ παιδιὰ του πῶς οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ εἶναι «πρὸ πάντων οἱ ἄνθρωποι, αἱ ἀλώπεκες, καὶ οἱ λύκοι». Καὶ ρωτᾷ πάλι τὸ παιδί «Καὶ διατὶ τὸν κυνηγοῦσι τόσο τὸν καίμενον τὸν λαγόν;» Καὶ ἀπαντᾷ ὁ πατέρας. «Διότι ἔχει πολὺ νόστιμον κρέας». Τί γνώσεις ἔδωσε τοῦ παιδιοῦ ἡ ἐξηγήσῃ αὐτῇ; Μόνο σύγχυση μπορεῖ νὰ φέρῃ στὸ μυαλό του: α) τὸ παιδί θὰ κἀνῇ τὴ σκέψῃ πῶς καὶ ἄλλα ζῶα ἔχουν νόστιμο κρέας, σὰν π.χ. τὰ ψάρια, τὰ ὀρτύκια, οἱ πέρδικες, τὰ ἐλαφάκια καὶ τόσα ἄλλα ζῶα πού κυνηγᾷ καὶ σκοτώνει ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ τὰ φάγῃ, καὶ πού βέβαια θὰ φοβοῦνται πολὺ τὸν ἄνθρωπο καὶ θὰ θέλουν καὶ αὐτὰ νὰ τὸν ἀποφεύγουν, καὶ ὅμως δὲν ἔχουν μεγάλα ἄφτιά σὰν τὸ λαγὸ νὰ «ἀκούουν καλῶς καὶ ν' ἀποφεύγουν τοὺς ἐχθροὺς των οἱ ὁποῖοι εἶναι πολλοί», καὶ τουλάχιστον ἐπίσης ἐπικίνδυνος ὅσο καὶ γιὰ τὸ λαγόν — β) τὸ παιδί θὰ ρωτήσῃ γιατί καὶ ὁ γάιδαρος ἔχει καὶ αὐτὸς μεγάλα ἄφτιά, ἐνῶ δὲν ἔχει νόστιμο κρέας καὶ δὲν ἔχει πολλοὺς ἐχθροὺς τοὺς ὁποῖους ν' ἀποφεύγῃ. Ἄν τὸ διήγημα τοῦ ἀναγνωστικοῦ θέλησε νὰ ἐξηγήσῃ στὸ παιδί τὴ θεωρίαν τοῦ Darwin, πῶς δηλ. ἀνάλογα μὲ τίς ἀνάγκες πού γεννᾷ τὸ περιβάλλον κάθε ζῶον ἀναπτύσσονται τὰ κατάλληλα ὄργανα, ἔπεσε ἔξω. Ἡ ἐξηγήσῃ τοῦ πατέρα μᾶλλον θὰ τὸ βάλῃ τὸ δύστυχο σὲ ἀπορίες μεγάλες πού δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ λύσῃ.

Ἀκόμη μερικὲς φυσικὲς ἐξηγήσεις πού εἶναι μαργαριταράκια:

«*Ἡ ἀηδὼν ἀγαπᾷ μετὰ πάθους τὴν ἐλευθερίαν. Ἐὰν αἰχμαλωτισθῇ, προσπαθεῖ κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα νὰ σπάσῃ τὴν κεφαλὴν κυττωῖσα αὐτὴν ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τοῦ κλωβίου*». (Γ, σ. 21). ἔτσι ἐξηγεῖ ὁ συγγραφέας τὶς προσπάθειες τοῦ πουλιοῦ νὰ σπάσῃ τὸ κλουβὶ πού τὸ βαστά. — «*Τὰς πρώτας ἐπὶ ἡ ὁκτὼ ἡμέρας ζητεῖ ν' ἀποθάνῃ ἐξ ἀσιτίας*», δηλ. γυρεύει ν' αὐτοκτονήσῃ, ἐνὼ τὸ δύστυχο εἶναι ἀμάθητο νὰ τρώγῃ κλεισμένο καὶ γυρεύει νὰ φύγῃ νὰ πάῃ νὰ βρῇ φαγί! — «*Ὁ ἱέραξ εἶναι κακὸν πτηνόν ἀρπάζει καὶ κατατρώγει ὄρνιθας καὶ δογίθια*». (Β, σ. 1). «*Ὡστε ὁ ἄνθρωπος πού ἀρπάζει καὶ τρώγει βόδια, ἀρνιά, πουλιὰ καὶ τόσα ἄλλα, τί εἶναι;* — «*Ὁ ἄνεμος ζηλεῖει συνήθως τὸ μεγαλεῖον τῆς δυνάμεως καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐκριζώσῃ αὐτήν*». (Γ, σ. 34). — «*Ἐὰν ποτὲ ταξιδεύῃς, θὰ ἴδῃς ὅπισθεν τοῦ πλοίου σου ἀγέλην δελφίνων νὰ σκυτᾷ ἐκ χαρᾶς, νὰ βυθίζηται καὶ ν' ἀναφαίνεται ἔμπροσθεν πάλιν. Αἰτία τῆς χαρᾶς ταύτης τοῦ δελφίνος εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον*». (Γ, σ. 77). Νομίζω πὼς ὕστερα ἀπὸ τὸ τελευταῖο αὐτὸ παράδειγμα, εἶναι περιττὸ νὰ ζητήσω ἄλλο δεῖγμα γιὰ τὶς κωμικὰς γνώσεις πού μαζεύει τὸ ἑλλη- νόπουλο στὰ σχολικά του βιβλία.

Μὰ δὲν ἀρκοῦν αὐτά· πρέπει νὰ λογαριάσωμε καὶ τὶς κωμικὰς ἀνοησίες τοῦ ὕψους· π.χ. «*Ἐπίσης γνωστὸς ἀλυσισμὸς εἶναι ὁ γινόμενος διὰ παχείας σανίδος, ἐφ' ἧς συνήθως ἀνέρχεται παιδίον τι ἢ τέλειος ἀνὴρ*». (Γ, σ. 11). Ἄραγε ἂν τοῦ λείπη ἓνα μάτι δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀνέβῃ στὴ σανίδα; Καὶ παρακάτω: «*Ὁ σκύλος ἔσσειε τὴν οὐδραν, ἐφίλησε τὴν χεῖρα τῆς κυρίας του καὶ ἔφαγε τὸ γλύκισμα*». (Γ, σ. 66). Μὴ γίνῃ, παρακαλῶ, καμιά παρανόησι καὶ νομίσῃ κανένας πὼς τὸ «*ἐφίλησε*» εἶναι λάθος τυπογραφικόν. Παρακάτω μᾶς λέγει ἡ κυρία τί σημαίνει «*τὸ φίλημα τοῦ σκύλου*» τῆς. — «*Καὶ ἀμέσως συλλαμβάνει τὴν οἶνα τοῦ Ἀνδρέου καὶ σῶρει αὐτὴν δυνατά*». (Α, σ. 15). Ποῦ ἄραγε; — «*Ἐξώθεν ὅλα τὰ μῆλα ἔχουσι φλοιόν. Ἐντὸς τοῦ φλοιοῦ εἶνε τὸ μέρος τοῦ μήλου, τὸ ὁποῖον τρώγομεν, καὶ οἱ σπόροι αὐτοῦ*». (Α, σ. 51). «*Ἡ ἀγαθὴ Ρωξάνη... ἀφῆκε κρυφίως νὰ πέσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τῆς ἐν διπλωμένον χαρτίον... Τὸ ἐν ἐκ τῶν τέκνων τῆς χήρας εἶδε τὸ χαρτίον, τὸ ἀνέλαβε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τὴν μητέρα του*» (Γ, σ. 85). Τὸ ἀνέλαβε θὰ πῇ σήκωσε. — «*Πρὸς ἐξαγωγὴν λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου σκάπτονται βαθέα καὶ πλατεῖα φρέατα, διὰ τῶν ὁποίων κατέρχονται οἱ ἐργάται. Δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ ἐν γένει καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τοῦ φρέατος σχηματίζουσιν ὁδοὺς κόπτοντες τοὺς ὀρυκτοὺς ἀνθρώπους*». — «*Τὸ μὲν (πρώμα)*

ἡκρωτηριασμένον φρικωδῶς ἐκολύμβα ἐντὸς μαύρου αἵματος . . . ». Αὐτὸ εἶναι τὸ γαλλικὸν «nageait dans le sang», ποῦ ἑλληνικὰ δὲ σημαίνει τίποτε· πῶς μπορούσε ὁ ἄνθρωπος νὰ κολυμπᾷ ἀφοῦ ἦταν πεθαμένος; (Ε, σ. 157). — «*Ἀνῆλθον ἀκολούθως εἰς τὸ κατὰστρομα καὶ ἀφοῦ ἡδωρίστησαν τὸν ἀγαθὸν ναύτην (ἀγαθὸς γιατί τοὺς ἔδειξε τὸ πλοῖο) κατέβησαν εἰς τὴν λέμβον*». Ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα διαιρεῖται σὲ «ἀγαθοὺς» καὶ «κακοὺς», ἐπίσης καὶ ὅλη ἡ φύσις· ἔτσι βλέπομε τὸ καλὸν πτηνὸν καὶ τὸ κακὸν πτηνὸν ἀναλόγως ποῦ μᾶς εὐχαριστεῖ ἢ μᾶς δυσαρρεστεῖ.

*

Ἀνοίγω τ' ἀγγλικά Royal Readers καὶ τὰ συγχαίρω μὲ τὰ δικά μας ἀναγνωστικά. Ἀναφέρω τ' ἀγγλικά αὐτὰ βιβλία, γιατί ἀπ' ὅλα τὰ σχολικά ἀναγνωσματάρια ποῦ εἶδα καὶ φυλλομέτηρσα, τὰ βρίσκω ἀνώτερα, προπάντων στὸ ἡθοπλαστικὸ μέρος. Τὰ διηγήματα, ἀπὸ τὸ ἀλφαριθμητὶ ὡς τὸ 6. βιβλίον, ποῦ εἶναι τὸ τελευταῖον, ἀποτείνονται πάντα στὴν ὑπερρφάνεια τοῦ παιδιοῦ, στὴν τιμιότητα, στὴν καρδιά, στὴν παλικαριά, στὴ φιλοτιμία του. Ἕνα παιδί ποῦ ἀνατράφηκε μὲ αὐτὲς τίς ἀναγνώσεις καὶ τίς ἔνιωσε, δὲν μπορεῖ πιά νὰ πη ψέματα, νὰ κάνῃ μικροὺς ὑπολογισμούς, νὰ καταδεχτῇ τίς μικροπονηριές καὶ μικροπροστυχιές, ἔστω γιὰ νὰ ξεφύγῃ καμιά μεγάλη τιμωρία.

Στὸν πρόλογο κάθε χωριστοῦ τόμου, βλέπομε τὴν ἴδια ἰδέα: — (Α' χρόνος) «Τὸ βιβλίον τοῦτο γράφηκε μὲ τὴν πρόθεση νὰ κάνῃ τὸ παιδί νὰ ἐνδιαφέρεται σὲ κεῖνο ποῦ διαβάζει καὶ νὰ εὐχαριστεῖται στὸ διάβασμα». — (Β' χρόνος) «Τὰ μαθήματα ποῦ εἶναι μέσα σκοπὸ ἔχουν νὰ ἐνδιαφέρουν τὰ μικρὰ ἔτσι ποῦ νὰ τὰ προτρέπουν νὰ διαδάζουν, ὅχι ὡς μάθημα, ἀλλ' ἀπὸ εὐχαρίστηση» — (Γ' χρόνος) «καὶ ὁ μόνος τρόπος νὰ κάνωμε τὰ παιδιὰ νὰ διαδάζουν πολὺ εἶναι νὰ τοὺς παρουσιάζωμε ἐνδιαφέροντα θέματα γραμμένα ἑμορφα» — (Δ' χρόνος). «Τὰ μαθήματα αὐτὰ σκοπὸ ἔχουν ὅχι μόνο νὰ μαθαίνουν τὰ παιδιὰ νὰ διαδάζουν καλά, μὰ καὶ νὰ τὰ κάνουν ν' ἀγαποῦν τὴν ἀνάγνωσι. Προσπαθοῦν ν' ἀποφύγουν ὅσο τὸ δυνατό τὸ πληκτικὸ καὶ μονοκόμματο ὕφος ποῦ κάνει τίς ὥρες τοῦ σχολείου τόσο βαρετὲς γιὰ τὰ μικρὰ» κτλ.

Ἀρκεῖ νὰ συλλογιστοῦμε μόνο τὰ δύο κεφάλαια τοῦ Γ' βιβλίου μας, «Οἱ ἄνθρωποι» (σ. 150), καὶ «Τὸ θεῖον» (σ. 162), ἐπίσης καὶ τὸ κεφάλαιο «Συνεταιρισμοὶ» τοῦ Σ' βιβλίου, σελ. 12, καὶ χειρότερο

ἀκόμα, τὴν ἱστορία τῶν Ψαριανῶν, στὸ Ε' βιβλίο (σ. 150 καὶ ἀκόλουθες, γιὰ νὰ καταλάβουμε πῶς τὰ δικά μας βιβλία ἐργάζονται ἀκριθῶς μετὰ τὸν ἀντίθετο τρόπο, δηλ. κάνουν ὅτι μποροῦν γιὰ νὰ μισήσῃ τὸ ἐλληνόπουλο τὸ διάβασμα.

Στὸ ἐλληνικὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Γ' τάξης, βρίσκουμε ἐδῶ καὶ καὶ κανένα καλὸ κεφάλαιο στὶς ὠφέλιμες γνώσεις, σοβαρὰ καὶ ἀπλὰ γραμμένα, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γλῶσσα, κατὰλληλα γιὰ παιδιὰ 12—13 χρονῶν· μὰ τέτοια κεφάλαια εἶναι λίγα, καὶ πνίγονται ἀνάμεσα στὶς σχολαστικὰδες ἄλλων κεφαλαίων καὶ στ' ἀνόητα, κούφια, κακογραμμένα, σαχλὰ διηγῆματα, τάχα διασκεδαστικά. Συγκρίνετε π.χ. τὸ διήγημα «Πῶς εἰς πλούσιος νέος ἀνταπέδωκε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλομένην χάριν», ποῦ καλογραμμένο καὶ σὲ πολλὴ ἀπλὴ γλῶσσα, θὰ ἦταν καλὸ γιὰ παιδί πέντε χρονῶν, ἢ τὸ ἄλλο τάχα διήγημα (σ. 43), «Πῶς προφυλάσσεται ἡ οἰκογένεια τοῦ Παύλου ἀπὸ τῆς διφθερίτιδος» (ὕγιεινῇ), γραμμένο μωρουδιακίστικα γιὰ νὰ πῇ σοβαρὰ καὶ σωστὰ πράγματα, συγκρίνετε αὐτὰ καὶ ἄλλα ἕμοια μετὰ τὸ κεφάλαιο, π.χ. «Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος» (σ. 65), ἢ «Ἡ ἱστορία τῆς ἀτμομηχανῆς» (σ. 70). Πῶς εἶναι δυνατό τὸ ἴδιο παιδί νὰ διαβάξῃ καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο; «Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἐκτὸς πάντα ἀπὸ τῆς δύσκολης γλῶσσας, εἶναι γραμμένο μετὰ ὕψους σεμνῶ, σοβαρῶ ὅπως ταιριάζει σὲ παιδί ποῦ δὲν εἶναι πιά μωρό. Τ' ἄλλα διηγῆματα εἶναι ἓνα κωμικὸ καὶ ἀδέξιο ἀνακάτωμα ἀπὸ σοβαρὰς γνώσεις καὶ παιδιαγωγικὰς ἀνοήσιες κουδέντες, ποῦ οὔτε μικρὸ παιδί μπορεῖ νὰ εὐχαριστήσῃ, οὔτε μεγάλον παιδί νὰ ἐνδιαφέρῃ. Ἐνῶ τ' ἀγγλικά Royal Readers εἶναι γραμμένα ἀπὸ τὸ πρῶτον ὡς τὸ τελευταῖον μετὰ ἐνότητα στὸ πρόγραμμα, μετὰ φροντίδα καὶ ἐπιζήτηση φιλολογικῆ ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ εἶναι λογαριασμένες οἱ γνώσεις καὶ οἱ ἰδέες ποῦ βρίσκονται σὲ κάθε βιβλίο, μετὰ τρόπον ποῦ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐνδιαφέρεται σὲ κεῖνον ποῦ διαβάξῃ καὶ συνάμα νὰ τὸ χωνεύῃ χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ δασκάλου.

Συγκρίνετε τὸν ἀριθμ. 4 τῶν ἀγγλικῶν ἀναγνωστικῶν μετὰ τὸ δικό μας τῆς Δ' τάξης· στὸν πρόλογον τοῦ ἀγγλικοῦ λέγει: «Ἡ ἐξηγήσις τῶν δύσκολων λέξεων βρίσκεται στὴν ἀρχὴ κάθε μαθήματος. Ὁ ὅρισμός καὶ ἡ μετάφρασις κάθε λέξεως εἶναι ἔτσι καμωμένα ὥστε νὰ μποροῦν νὰ μποῦν στὴ θέσιν τῆς δύσκολης λέξεως μέσα στὸ κείμενον», δηλ. χωρὶς ν' ἀλλάξῃ καν ἡ φρασεολογία. Καὶ ἀνοίγω, στὴν τύχη τὸ Δ' ἀναγνωστικόν μας, καὶ πέφτω σ' αὐτὴν τὴ φράσιν: «Ἡ τέφρα καὶ οἱ σπινθήρες, οἵτινες πανταχόθεν ἐκρηγνύονται, καὶ ὁ πυρώδης

καπνὸς περιβάλλουσιν καὶ πνίγουσιν αὐτόν· ἐν τῇ πυκνῇ δ' ἐκείνῃ σκοτίᾳ, ἀγνοεῖ ποῦ βαδίζει· ἢ ποῦ εὐρίσκεται, καὶ σύρεται ὑπὸ τῶν πτερωτῶν ἱππων». Καὶ θυμοῦμαι πάλι τὰ λόγια τῆς δασκάλισσας ποῦ μοῦ ἔλεγε πὼς σὰν ἀνοίγῃ ἓνα ἀναγνωστικὸν δὲν τῆς κάνει ἐντύπωση, μὰ «σὰν πιάσω νὰ ἐξηγήσω τοῦ παιδιοῦ, ... ποπό!... μοῦ ἔρχεται νὰ τραβήξω τὰ μαλλιά μου».

Καὶ συγκρίνω τὴν ἀκατανόητῃ καθαρεύουσα μὲ τὴν εὐκολὴ τοῦ ἐγγλεζόπαιδου γλῶσσα, ποῦ εἶναι· ἢ ἴδια μ' αὐτὴν ποῦ λέγει στὴ μάνα του πὼς τὴν ἀγαπᾷ ἢ πὼς νυστάζει ἢ πὼς ἔπαξε μὲ τὸ σκύλο του καὶ πὼς ἀγαπᾷ πολὺ τὰ σκυλιά, γιατί στὸ σημερινὸ μάθημα διάβασε μιὰν ἱστορίαν ποῦ δείχνει πόσο πιστὰ εἶναι. Τὸ δικό μας δυστυχισμένο παιδάκι, σὰ γυρίσῃ σπίτι του καὶ τὸ ρωτήσουν οἱ γονεῖς του τί ἔμαθε, θὰ τυραννιστῇ νὰ ξαναθυμηθῇ τὴν *τέφραν*, τοὺς *σπινθῆρας*, τὴν *σκοτίαν*, ποῦ οὔτε στάχτη, οὔτε σπῖθες, οὔτε σκοτάδι τοῦ θυμίζουν, παρὰ μόνο τίς βαρετές, κουραστικὲς ὥρες τοῦ σχολείου ὅπου διάβαζε τὸ ἀκατανόητο μάθημα, ποῦ ἔχει ἀκόμα νὰ μάθῃ σὰν παπαγάλος γιὰ αὐριο.

Καὶ τί βλέπομε στ' ἀγγλικά αὐτὰ βιβλία ποῦ νὰ μὴν τὸ ζουλέψωμε! Στὸν πρόλογο τοῦ πρώτου βιβλίου λέγει: (Γιὰ νὰ ἐνδιαφέρεται τὸ παιδί σὲ κείνα ποῦ διαβάζει) «μεταχειριζόμαστε πολὺ τὸ βίβιο τῶν ζώων καθὼς καὶ ἐπεισόδια καὶ πράγματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς ποῦμποροῦν περισσότερον νὰ διασκεδάσουν τὰ παιδάκια». Στὸν ἴδιον πρόλογο βλέπομε πόση σημασία δίνεται στὴ ζωγραφία: «Γιὰ νὰ ὀφεληθοῦμε ἀπὸ ὀλόκληρην τὴν παιδαγωγικὴν ἀξίαν τῶν εἰκόνων, πρέπει νὰ τίς ἐξετάζωμε μαζὶ μὲ τὰ παιδιὰ ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μάθημα. Π. χ. (ἢ εἰκόνα παριστάνει μιὰ γάτα σ' ἓνα κλαδί, μ' ἓνα φόφιον πουλάκι στὰ νύχια της) . . . — «Τί εἶναι αὐτὸ τὸ ζῷον;» — «Εἶναι γάτα» — «Ποῦ βρίσκεται;» — «Στὸ κλαδί κάποιου δέντρο» — «Τί λὲς νὰ ἔκανε ἐκεῖ ἀπάνω;» — «Κυνηγούσε, νομίζω πουλάκια» — «Γιατί τὸ ὑποθέτεις;» — «Βαστᾷ ἓνα σκοτωμένο πουλάκι στα νύχια της» — «Τί εἶδος γάτα λὲς νάναι;» — «Θάναι ἀγριόγατα, σὰν αὐτὲς ποῦ ζοῦν στὰ δάση».

Ἔννοεῖται πὼς γιὰ νὰ γυμνάσωμε τὴν παρατηρητικότητα καὶ τὴν κρίσιν μὲ τὸν πολὺ ἐξυπνὸν αὐτὸν τρόπο πρέπει πρῶτα πρῶτα νὰ ἔχωμε ἀναγνωσματάρια μὲ καθαρὰς καὶ ἁρμογεῖς εἰκόνες καὶ μὲ καλὸ χαρτί, ὅπου θὰ τυπώνεται καλὰ ἡ ζωγραφία. Οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ στοιχίσῃ ἡ ἔκδοσις αὐτὴ ἀκριβώτερα· τὸ ἀγγλικὸ βιβλίον ποῦ λέω κοστίζει 4 πένες, δηλ. 40 λεπτά. Τὸ ἀναλόγον ἐλληνικὸ ἀναγνωσμα-

τάριο μὲ τις μουντζούρες γιὰ εἰκόνες καὶ τὸ κατώτερό του χαρτί στοιχίζει δρ. 1,15.

Στὸ ἀγγλικὸ ἀναγνωστικὸ ἀριθ. 5 βρίσκω, στὴ σελ. 141 ἕνα κεφάλαιο μὲ ἐπικεφαλίδα «Πῶς νὰ γράφωμε γράμματα». Δὲν μποροῦσε ἀραγε νὰ μεταφραστῇ ὁλόκληρο καὶ νὰ σταλῇ σ' ὅλους τοὺς δασκάλους ὅλου τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ νὰ μπῇ σὲ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ ἀναγνωστικά; Μεταφράζω ἐδῶ μόνο τίς κυριώτερες συμβουλές: «ἀ'. Γράφε ὅπως μιλάς· λέγε ἀκριθῶς ἐκεῖνο ποὺ αἰσθάνεσαι, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ θὰ τὸ ἔλεγες ἂν ὁ ἀνταποκριτὴς σου ἦταν κοντὰ σου—β'. Νὰ μεταχειρίζεσαι τίς ἀπλούστερες λέξεις ποὺ μπορεῖς νὰ βρῇς. Ἀπόφευγε μεγάλα λόγια καὶ λόγια τοῦ λεξικοῦ... Ἄν πολλὲς λέξεις σοῦ ἔλθουν στὸ νοῦ συγχρόνως, διάλεξε τὴν πιὸ ἀπλὴ καὶ τὴν πιὸ συνηθισμένη—γ'. Νὰ μεταχειρίζεσαι τὴ σωστὴ λέξη γιὰ νὰ ἐκφράσης τὴν ἰδέα ποὺ ἔχεις στὸ νοῦ σου. Ὁ κανόνας αὐτὸς εἶναι γιὰ τὴ σαφήνεια, ποὺ εἶναι τὸ μεγαλύτερο προτέρημα τοῦ ὕφους.—ε'. Ἡ φράση σου νὰ εἶναι κοντὴ—ς'. Ποτὲ μὴ μεταχειρίζεσαι δυὸ λέξεις ἂν μπορῇς μὲ μιὰ νὰ ἐκφράσης ὁλόκληρην τὴν ἔννοια ποὺ ἔχεις κατὰ νοῦ».

Καλὸ θὰ ἦταν οἱ συγγραφεῖς ποὺ γράφουν ἀναγνωστικά γιὰ τὰ παιδάκια μας νὰ τίς μελετήσουν τίς λίγες αὐτὲς φράσεις· ἴσως θ' ἀπόφευγαν τὴ βροχὴ ἀπὸ ἐπίθετα ποὺ πλημμυρίζουν τὰ ἑλληνικὰ ἀναγνωστικά.

✱

Περὶσσότερο ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἀπλὴ γλῶσσα τοῦ ἀγγλικοῦ ἀναγνωστικοῦ ζουλεύω τὴν οὐσία καὶ τὸ ὕφος του. Ἐκεῖ δὲν ἔχει κούφιες ρητορικὲς καὶ σοδινιστικὲς μεγαλολογίες σάν: «Καὶ εἶναι ἡ Πατρίς ἡμῶν ἡ ὠραιότερα χώρα τοῦ κόσμου» (Δ, σ. 32.), ἢ «Μεγίστην δόξαν περιποιεῖ εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν καὶ ἡ διόρυξις τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου» (Δ, σ. 136), ἢ «Ἄλλ' ἡ θεία πρόνοια προώρριζε τὴν δόξαν ταύτην (νὰ κοπῇ ὁ Ἰσθμὸς) διὰ τὴν πατρίδα» (Δ, σ. 139), «Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν μητέρα τῶν μεγάλων τούτων τέκνων» ὅσοι δηλ. ἔκτισαν πτωχοκομεῖα, νοσοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα καὶ ἄλλα σὲ -εῖα (Γ, σ. 51).

Τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδας τὴν δυναμώνουν στὰ ἀγγλόπαιδα τὰ ἀγγλικά βιβλία μὲ τίς ἱστορικὲς σελίδες των, δυνατὰ καὶ σεμνὰ γραμμένες ἀπὸ τεχνίτες τῆς φιλογογίας· μὲ διηγήματα ποὺ ξυπνοῦν τὴν ὑπερφηάνεια, τὴν εὐγένεια, τὴν παλικάριά, τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ παιδιοῦ· μὲ ἡθοπλαστικὰ μαθήματα ὅπου λείπουν συστηματικὰ οἱ

αὐτοθαυμασμοί, οἱ αἰσθηματικότητες, οἱ ἀμοιβές ποῦ πέφτουν ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ φράσεις σὰν αὐτὴν ποῦ ἀντιγράφω ἀπὸ τὸ βιβλίον «Ὁ ἀμαξηλάτης κατὼρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ἱπποὺς· ἀλλ' ὁ Λύσανδρος ἐκ τοῦ τρόμου κατέπεσεν εἰς τὴν χιόνα» (I' σ. 44), ποῦ δείχνουν τὴ δειλία σὰ φυσικὸ αἶσθημα.

Στὰ δικὰ μας, ἕνας ποῦ δὲν ἐκλεψε ὅταν τοῦ ἔτυχε περίσταση, γίνεται ἥρωας, καθὼς στὸ «Πόσον τίμιος ἦτο ὁ Ἀριστείδης»: «Εἰς τὴν παραλίαν ἔμενον δεδεμένα πλοῖα αἰχμάλωτα, κατάφορτα ἐκ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων. Ὁ Ἀριστείδης ἠδύνατο, ἂν ᾔθελε, νὰ γίνῃ τότε πλούσιος» καὶ ὅμως «Οἱ θησαυροὶ ἐκεῖνοι δὲν ἀνήκον εἰς αὐτόν· ἦσαν κτῆμα κοινὸν τῶν Ἀθηναίων». «Καὶ ὁ Ἀριστείδης οὐδὲ διενόηθη καὶ νὰ κηλιδῶσῃ τὸ ἔντιμον αὐτοῦ ὄνομα» κτλ. (Γ, σ. 87).

Διηγῆσεις καὶ κρίσεις τέτοιες φέρνουν ἀηδία· δὲν εἶναι κὰν νὰ τὰ σχολιάζῃ κανεὶς· ἕνας ποῦ τὰ διαβάξει μένει μὲ τὴν ἐντύπωση πὼς τόσο κοινὴ καὶ γενικὴ εἶναι ἡ κλεψιά στὸν Ἑλληνισμό, ὥστε ἕνας ποῦ δὲν εἶναι ληστής θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς πατριώτες του ἐξαίρεση μοναδική.

Τὰ ὠραιότερα ἄλλωστε διηγήματα γίνονται κοινά, σαχλά, ἄνοστα στὰ χέρια τῶν συγγραφέων τοῦ ἀναγνωστικοῦ, χάνουν τὴ δύναμή τους, τὴν ποιήσῃ, τὴν ἐμορφιά τους. Κοίτ. βιβλίον Δ' σ. 54 καὶ ἀκόλουθες, τί γίνεται ὁ ὠραίος μῦθος τοῦ Φαέθοντος. «Τέλος εἰς φοβερόν τι μέρος τοῦ οὐρανοῦ χάνει τὸν νοῦν του, παραλύει ἐκ τοῦ τρόμου καὶ παραιτεῖ τὰς ἡνίας...» σ. 57, «... ἐν τῇ πυκνῇ δ' ἐκείνῃ σκοτίᾳ ἄγνοε, ποῦ βαδίζει ἢ ποῦ εὐρίσκεται, καὶ σύρεται ὑπὸ τῶν πτερωτῶν ἱππῶν...» (σ. 58). Κρίμα στὴν ἔμορφη εἰκόνα ποῦ μπορούσε νὰ ζωγραφιστῇ στὴ φαντασία τοῦ ἐλληνοπούλου· ὁ Φαέθων ἔρθιος στὸ ἄρμα του, τὸ πρόσωπο ἀναμμένο, βάζοντας ὅλη του τὴ φιλοτιμία, ὅλη τὴ δύναμιν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τῆς θεϊκῆς του γενεᾶς νὰ δαμάσῃ τὰ φτερωτὰ ἄλογα ποῦ τὸν παράσερναν! Ἀντὶς αὐτὸ βλέπομε ἕναν ἐλεεινὸ Φαέθοντα μισολιποθυμισμένο, σκαλωμένο στὶς πλευρὰς τοῦ ἄρματος γιὰ νὰ μὴν πέσῃ, τὸ πρόσωπο ἀναλυμένο ἀπὸ τὸ σιχαμένο τρόπο ποῦ τὸν κάνει, αὐτόν, τοῦ Ἥλιου τὸ γιό, πιδ μικρό, πιδ δειλό, πιδ πρόστυχο ἀπὸ τὸ δειλότερο ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.

Ἄλλο διήγημα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα, τὰ ἐμορφότερα, τὸ δράμα τὸ πιδ συγκινητικὸ τῆς ἱστορίας μας ὅλης καὶ τὸ πιδ μεγάλο — ὁ θάνατος τοῦ τελευταίου μας αὐτοκράτορα — καταντᾷ καὶ αὐτὸ στὰ χέρια τους, κοινό, ἄψυχο, ἀσήμαντο. Κοίτ. «Ἡ τελευταία χριστιαν-

νική τελετή ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ» (Ε' σ. 165) καὶ ἀκόλουθες «Οἱ Τούρ-
και τέλος περικυκλοῦσι τὸν λαμπρόψυχον βασιλέα. Ὁ Κωνσταντῖνος,
βλέπων τὸν ἄφρευκτον θάνατόν του, κραυγάζει πρὸς τοὺς ὁπαδοὺς
του: Δὲν εἶνε κανεὶς ἐδῶ, ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου; ... Οὐδεὶς
ζωντανὸς ἦτο πλησίον του· δὲν ἦτο ἄλλο τι παρὰ πτώματα χριστια-
νῶν.—Ἐπὶ τέλους δέχεται καὶ αὐτός, ὕστατος πάντων, τὸν οὐράνιον
ἐκείνον στέφανον, περὶ τοῦ ὁποίου ὀλίγον πρότερον ἔλεγε, ἐνθαρρύν-
ων τοὺς συναγωνιστάς του· τρωθεὶς εἰς τὸν ὦμον πίπτει ἡμιθανής
κατὰ τὸ 49 ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἐκπνέει εὐσεβῆς καὶ φιλόπατρις
ὥπως καὶ ἔζησεν» (σ. 168).

Ἀλήθεια, ἡ περιγραφή αὐτὴ τὸν δείχνει «πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν
ἀγόμενον» ὥπως μᾶς τὸ λέγει τὸ ἴδιο αὐτὸ διήγημα (σ. 167). Διαβά-
ζοντας τὸ χλιαρό, ἀνάλατο καὶ κακογραμμένο αὐτὸ τέλος, θὰ φαν-
ταστῇ ἄραγε ποτὲ τὸ ἐλληνόπουλο, τὸ φοβερὸ μεγαλεῖο τῆς μοναδι-
κῆς αὐτῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας μας; Θὰ εἰκονίσῃ στὰ μάτια του τὸ
ἄγριον κύμα τῶν Τούρκων σκαρφαλώνοντας τοὺς γκρεμισμένους τοί-
χους, ὅπου ἀνάμεσα στοὺς πεθαμένους τοῦ ἥρωος, μονάρχος σχεδόν,
σκεπασμένος αἷμα καὶ σκόνῃ, πολεμᾷ ἀκόμα, σὰν ἀπλὸς στρατιώ-
της, ὁ μεγαλύτερος τοῦ κόσμου βασιλιάς; Ἀκούει τὸ ἐλληνόπουλο
ἄραγε τὴ βροντὴ τῶν κολοσσιαίων κανονιῶν τοῦ Μουχάμετ, τίς
φωνῆς τῶν ἀγρίων του στρατιωτῶν; Μαντεύει τὸ δράμα ποῦ ξεσπᾷ
στὴν καρδίᾳ τοῦ Βασιλιά ποῦ ξέρει τὴ χώρα του χαμένη, ποῦ βλέ-
πει σὰ χεῖμαρρον τὰ θηρία νὰ χύνωνται στοὺς δρόμους τῆς Πόλης
σφάζοντας ἀδιάκριτα ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, ποῦ νιώθει τὴν
ἀδυναμίαν του νὰ τοὺς σταματήσῃ, καὶ μὲ ἡρεμὴ ἀπελπισίαν ρίχνε-
ται στὸ θάνατον καὶ πέφτει ἐκεῖ μόνος, ἄγνωστος, σκοτεινός; Νιώθει,
τὸ ἐλληνόπουλο ποῦ διαβάζει, τὴ σκηνὴ αὐτὴ, νιώθει, φαντάζεται
τὴν ἐρημίαν τῆς μεγάλης αὐτῆς βασιλικῆς ψυχῆς ποῦ δὲ θέλει νὰ
ζήσῃ γιὰ νὰ δῇ τὸ μισοφέγγαρον ἀπάνω στὴν Ἀγίαν Σοφίαν, καὶ σὴν-
νει ἐκεῖ πανέμορφη καὶ πανέρημη;...

Τίποτα ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔνιωσε τὸ ἐλληνόπουλο. Πέρασε κοντὰ
στὴν τραγικώτερη σελίδα τῆς ἱστορίας του χωρὶς νὰ συγκινηθῇ. Ἄν
τὴ διαβάσῃ μὲ κανέναν καλὸ δάσκαλον, μπορεῖ ὁ δάσκαλος νὰ συμ-
πληρώσῃ ἐκεῖνο ποῦ δὲν εἶπε τὸ βιβλίον. Μὰ τ' ἀναγνωστικά δὲν πρέ-
πει νὰ γράφονται μὲ τὴν ἰδέαν πὼς μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ ὁ δάσκαλος
τὸ παιδί μόνον του πρέπει νὰ μπορῇ νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὸ ἀναγνωσμα-
τάριον τὸ μάθημα ὁλόκληρον, χωρὶς καὶ νὰ καταλάβῃ πὼς εἶναι
μάθημα.

Στ' ἀγγλικά Royal Readers οἱ τέτοιες ἱστορικὲς σελίδες εἶναι ἀριστουργηματικά, ὅλα ὑπογραμμένα ἀπὸ λογοτέχνες. Συγκρίνω τὴν «Τελευταία χριστιανικὴ τελετὴ κτλ.» τοῦ Β' βιβλίου μας, μὲ τὸ διήγημα «Ἡ πολιορκία τοῦ Κερμπέκ» σ. 169 τοῦ 5. ἀγγλικοῦ, συγκρίνω τὸ θάνατο τοῦ Κωνσταντίνου μας μὲ τὸ θάνατο τοῦ στρατηγοῦ Βούλφ. Τὸ ἀγγλόπαιδο θὰ συγκινηθῇ κατάβαθα μὲ τὴν πολὺ ἀπλὴ καὶ σεμνότατη διήγησιν ποὺ δείχνει ἀκόμα ἐμορφότερο καὶ μεγαλύτερο τὸ ἥρωικὸ τέλος τοῦ Ἀγγλοῦ στρατηγοῦ καὶ θὰ μείνῃ μέρες μὲ τὴν ἐντύπωση τῆς ἀνάγνωσής αὐτῆς· ἐνῶ τὸ ἐλληνόπουλο θὰ κλείσῃ τὸ βιβλίον του μὲ χαρὰ πὼς τελείωσε καὶ ξεφορτώθηκε τὸ μάθημα.

Καὶ ὅμως οἱ Ἀγγλοὶ στὸ Κερμπέκ κυρίευσαν ἀπλῶς μιὰ νέα καὶ ἀπόμακρη χώρα. Ἐνῶ ἐμεῖς τότε χάναμε τὴν Πόλιν.

Ἀλεξάνδρεια, 28 Νοεμβρίου 1913.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

